

Канцеларија за демократски институции и човекови права

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ
17 и 31 октомври 2021

Мисија на ОДИХР за набљудување на избори
Конечен извештај

Варшава
25 март 2022

СОДРЖИНА

I.	КРАТОК ПРЕГЛЕД.....	1
II.	ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ.....	5
III.	ПОЗАДИНА И ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ.....	5
IV.	ЗАКОНСКА РАМКА И ИЗБОРЕН СИСТЕМ.....	6
V.	ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА.....	8
VI.	РЕГИСТРАЦИЈА НА ГЛАСАЧИ.....	12
VII.	РЕГИСТРАЦИЈА НА КАНДИДАТИ.....	16
VIII.	КАМПАЊА.....	17
IX.	ФИНАНСИРАЊЕ НА КАМПАЊАТА.....	20
X.	МЕДИУМИ.....	23
	A. МЕДИУМСКА СРЕДИНА.....	23
	B. ЗАКОНСКА РАМКА.....	23
	B. МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМИТЕ.....	25
XI.	ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ.....	26
	A. ЗАКОНСКА РАМКА.....	26
	B. ПРЕДИЗБОРНИ ПРИГОВОРИ.....	27
	B. ПРИГОВОРИ НА ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ И ПО ИЗБОРИТЕ.....	28
XII.	ГРАЃАНСКИ И МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ.....	29
XIII.	ИЗБОРНИ ДЕНОВИ.....	30
	A. ПРВ КРУГ.....	30
	B. ОБЈАВУВАЊЕ НА КОНЕЧНИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОД ПРВИОТ КРУГ.....	33
	B. ВТОР КРУГ.....	34
	Г. ПОСТИЗБОРНИ СЛУЧУВАЊА.....	34
XIV.	ПРЕПОРАКИ.....	35
	A. ПРИОРИТЕТНИ ПРЕПОРАКИ.....	35
	B. ДРУГИ ПРЕПОРАКИ.....	36
	АНЕКС I: ИЗБОРНИ РЕЗУЛТАТИ.....	40
	АНЕКС II: СПИСОК НА НАБЉУДУВАЧИ ВО МИСИЈАТА НА ОДИХР ЗА НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ.....	55
	ЗА ОДИХР.....	59

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ
17 и 31 октомври 2021

Конечен извештај на Мисијата на ОДИХР за набљудување на избори¹

I. КРАТОК ПРЕГЛЕД

На покана од властите на Република Северна Македонија за набљудување на локалните избори на 17 октомври 2021 година и во согласност со својот мандат, Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ОДИХР) на 7 септември активираше Мисија за набљудување на избори (МНИ) за набљудување на овие избори. МНИ на ОДИХР ја следеше усогласеноста на изборниот процес со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни обврски и стандарди за демократски избори, како и со националното законодавство.

Во Изјавата за прелиминарните наоди и заклучоци за првиот круг од изборите објавена на 18 октомври, МНИ на ОДИХР заклучи дека изборите „беа конкурентни и основните слободи беа во голема мера почитувани, но бројните недостатоци во законската рамка ја истакнуваат потребата од сеопфатна реформа. Водечките парламентарни партии уживаат системски предности, особено во распределбата на јавните ресурси за кампања, вклучително и во медиумите. Кандидатите можеа слободно да водат кампања, но негативната реторика, често насочена кон жените, отстапуваше од суштинската дебата. Изборната администрација ги почитуваше повеќето законски рокови, но спроведувањето на мандатот беше отежнато поради ограничениот персонал и оперативен капацитет. Доцната имплементација на биометриската идентификација на гласачите создаде дополнителни предизвици во спроведувањето на изборите. Изборниот ден, вклучително и пребројувањето на гласовите, беше оценет генерално позитивно, и покрај честите проблеми со биометриските уреди, групното гласање и некои процедурални грешки при пребројувањето и сумирањето. Објавувањето на изборните информации во текот на целиот ден, вклучително и прелиминарните податоци за резултатите за секое избирачко место во текот на изборната ноќ, ја зголеми транспарентноста“. Изјавата на МНИ на ОДИХР за прелиминарните наоди и заклучоци, објавена на 1 ноември, заклучи дека вториот круг „беше карактеризиран со конкурентна кампања во која се почитуваат основните слободи, но негативната реторика и пријавите за заплашување на изборните учесници и притисокот врз гласачите потенцијално го нарушија процесот. Изборната администрација направи одредени напори за решавање на процедуралните недостатоци забележани за време на првиот круг, додека вториот круг од изборите се одвиваше непречено, иако одредени проблеми се задржаа и бројните недостатоци во постапувањето по приговорите го нарушија ефикасниот правен лек“.

Уставот ги гарантира основните слободи, додека Изборниот законик претставува техничка основа за спроведување на сите видови избори. Бројните празнини и недоследности во изборната законска рамка, вклучително и оние предизвикани од честите и често неусогласени промени, ја намалија правната сигурност и негативно влијаеја на непреченото спроведување на изборите. Државната изборна комисија (ДИК) усвои регулативи за дополнување на законите, но многу од нив содржеа недоследности и беа одобрени непосредно пред денот на изборите, што ја зголеми правната несигурност. На 15 септември собранието усвои голем број амандмани на Изборниот законик кои се однесуваа и на овие избори, по брза постапка и без јавна расправа или консултација со клучните чинители, спротивно на меѓународната добра пракса. Овие амандмани делумно се однесуваа на некои претходни препораки на ОДИХР, како што е дефинирањето на мандатот на членовите на ДИК. Сепак, другите препораки на ОДИХР, вклучително и препораките што се однесуваат на сеопфатната ревизија на изборната законска рамка, остануваат

¹ Англиската верзија на овој извештај е единствениот официјален документ. Неофицијални преводи се достапни на македонски и албански јазик.

неадресирани. Повеќето соговорници на МНИ на ОДИХР подвлекоа дека се неопходни понатамошни посеопфатни и консултативни реформи.

Локалните избори се одржуваат на секои четири години за избор на совети и градоначалници на 80 општини и на Град Скопје. Советите се избираат според пропорционален систем на затворени листи, додека градоначалниците се избираат на мнозински избори. Доколку ниту еден кандидат за градоначалник не добие апсолутно мнозинство гласови во првиот круг, вториот круг ќе се одржи по две недели, помеѓу двајцата кандидати со најмногу гласови. Условот дека една третина од запишаните гласачи мора да излезат на гласање во првиот круг за изборите за градоначалник да бидат валидни, исто така, важи и за повторените избори, со што се создава потенцијал за низа неуспешни избори.

Во двата круга изборната администрација ги почитуваше повеќето законски рокови, и покрај кратката временска рамка за прилагодување кон последните амандмани и другите новитети. Сепак, нејзиниот оперативен капацитет и способноста за независно извршување на мандатот беа ослабнати поради недостатокот на постојан персонал и непотполнетост на клучните позиции. ДИК генерално ги извршуваше своите должности на колегијален начин и одржуваше редовни отворени седници, од кои повеќето беа пренесувани во живо на интернет. Сепак, некои седници на ДИК не беа претходно најавени, и сите одлуки и упатства не беа конзистентно и навремено објавени, што ја намалува целокупната транспарентност на процесот. Додека повеќето Општински изборни комисии (ОИК) и Изборната комисија на Град Скопје (ИКГС) ги водеа техничките и административните подготовки на изборите на соодветен начин, во ОИК и Избирачките одбори (ИО) имаше значителни смени во членовите, што во некои случаи ја попречуваше нивната работа.

Повеќето соговорници на МНИ на ОДИХР изразија доверба во точноста и веродостојноста на регистарот на гласачи, иако некои забележаа дека значителен број регистрирани гласачи живеат во странство. На граѓаните може да им биде одземено избирачкото право со судска одлука врз основа на интелектуална или психосоцијална попреченост, што не е во согласност со меѓународните обврски и стандарди. Законските наложи ДИК да го одржува регистарот на гласачи со директно извлекување на податоци од централниот регистар на население остануваат да се имплементираат во пракса. Граѓаните можеа да ги проверат и да побараат корекции на своите податоци за регистрација на гласачи онлајн и во регионалните канцеларии на ДИК, но процесот на проверка нема соодветна заштита на личните податоци и вклучувањето во листите е непотребно ограничено на граѓаните со важечки документ за идентификација. Биометриската идентификација на гласачите беше користена за првпат на овие избори, без пилот проект или општо тестирање. Кратката временска рамка за имплементација ја попречи ДИК навремено да усвои релевантни подзаконски акти, постапки, обуки и едукација на гласачите. Сепак, повеќето соговорници на МНИ на ОДИХР, вклучително и политичките партии, го поздравуваат воведувањето на биометриската идентификација на гласачите како ефикасно средство за спречување на измами, вклучително и повеќекратно гласање и лажно претставување.

Процесот на регистрација на кандидатите генерално беше инклузивен. ОИК и ИКГС регистрираа вкупно 299 кандидати за градоначалници и 571 советничка листа со 10.649 кандидати. Кандидатите се номинираат од страна на политичките партии и партиските коалиции или се кандидираат независно, поддржани од групи на избирачи; сепак, неможността за самостојна кандидатура на советниците е спротивна на заложите на ОБСЕ. Бројот на потписи потребни за поддршка на независните кандидатури надминува 1 отсто во повеќето општини, што е во спротивност со меѓународната добра пракса. На лицата со одземена деловна способност врз основа на интелектуална или психосоцијална попреченост им се одзема правото да се кандидираат на избори, што е спротивно на меѓународните обврски.

Изборната кампања за време на двата круга беше конкурентна, активна и генерално мирна во целата земја. Иако кампањата беше погодена од безбедносните мерки поврзани со пандемијата на КОВИД-19, основните права и слободи беа почитувани, а кандидатите генерално можеа слободно да водат кампања и да ги пренесуваат своите пораки. Сепак, негативната реторика влијаеше на кампањата и отстапуваше од суштинската дебата. Постојните забрани за користење на административните ресурси во кампањата беа зајакнати со амандманите од септември 2021 година, но во отсуство на систематски мониторинг од страна на релевантните институции, ефикасноста на овие мерки беше доведена во прашање. Во двата круга, набљудувачите на МНИ на ОДИХР добиваа наводи, од кои некои беа документирани, за притисок врз гласачите, вклучително и врз вработените во јавниот сектор, да гласаат за одредени кандидати, како и да вршат притисок врз кандидатите. Во првиот круг, МНИ на ОДИХР, исто така, забележа изолирани случаи на заплашување на кандидатите и доби наводи за вршење притисок врз кандидатите да се повлечат. До МНИ на ОДИХР, исто така, беа доставени наводи за купување гласови. И покрај тоа што неколку истраги за поединечни случаи беа започнати пред двата изборни дена, политичките лидери генерално не реагираа на овие обвинувања, ниту пак дадоа изјави за одвраќање на таквите дејствија.

Во целина, жените беа помалку застапени во изборниот процес. Составот на изборните органи генерално е во согласност со законските услови за родова и етничка застапеност, но само два од седумте члена на ДИК се жени. Жените сочинуваа околу 45 отсто од сите кандидати за советници, во согласност со законските услови за родова застапеност, и предводеа 111 листи, но само 8 отсто од кандидатите за градоначалници беа жени. Во отсуство на јасни прописи за водење на кампањата на социјалните мрежи и ефективно модерирање на коментарите од страна на партиите и кандидатите на нивните страници на социјалните медиуми, многу кандидати, често жени, беа подложени на навредлив јазик. Прашањата поврзани со родовата еднаквост и правата на жените во голема мера отсуствуваа од платформите и говорите на кандидатите, а жените беа помалку застапени во кампањите на партиите.

И покрај опсежната правна рамка за финансирање на кампањата, остануваат некои празнини и недоследности и не се воведени препораките на релевантните институции. Изборните кампањи можат да се финансираат од сопствени средства на политичките партии и од банкарски заеми, како и од донации. Законот ги одредува максималните суми за донации и трошоци за кампањата и предвидува санкции за прекршување на правилата за финансирање на кампањата. Сепак, изборните кандидати не беа задолжени да ги пријават сите извори на приходи односно трошоци, пред изборните денови, спротивно на меѓународната добра пракса. И покрај тоа што некои учесници не поднесоа преодни извештаи за финансирање на кампањата, не беа применети никакви санкции. Генерално, ограничените информации во јавноста за приходите од кампањата и недоволниот надзор ја намалија транспарентноста и го нарушија откривањето и спречувањето на потенцијалните прекршоци.

Мониторингот на медиумите од страна на МНИ на ОДИХР покажа дека, генерално, покривањето на изборите и во двата круга беше со неутрален тон. Во периодот на официјалната кампања, двете најголеми партии доминираа во информативните програми на националните радиодифузери, додека помалите партии и независните кандидати добија ограничена покриеност во националните медиуми во двата круга. Со помалку кандидати во вториот круг, мониторираните телевизии на гласачите им обезбедија доволно информации за изборните кандидати. И покрај претходните препораки на ОДИХР, Изборниот законик и понатаму ја пропишува содржината на информативните емисии на јавниот радиодифузен сервис. Платеното рекламирање во радиодифузните, печатените и онлајн медиумите за време на кампањата се финансира директно и исклучиво од државниот буџет, што беше критикувано од некои соговорници како охрабрување на клиентелизмот. Несоодветната регулатива за распределба на овие средства меѓу изборните кандидати значеше дека во двата круга, најголемиот дел од

емитуваното време и државните средства за медиумско рекламирање беа доделени на најголемите партии. И покрај тоа што е во согласност со законот, ова значително ги обесправува кандидатите на помалите партии и независните кандидати, спротивно на заложбите на ОБСЕ и меѓународната добра пракса.

Законската регулатива за решавање на изборните спорови содржи бројни празнини и нејаснотии кои го попречуваат процесот, а новите рокови воведени со последните измени на Изборниот законик создадоа дополнителна несигурност. Претходните препораки на ОДИХР во врска со одлучувањето за изборните спорови остануваат неадресирани, вклучително и препораките поврзани со правниот статус за поднесување приговори. Општото недоволно разбирање на ОИК на процедурите за постапување по приговорите поднесени од гласачите доведе до непостојана примена. Како резултат на тоа, голем број приговори не беа разгледани, со што гласачите беа лишени од можноста да гласаат и се наруши ефикасниот правен лек. Повеќекратните недостатоци во постапувањето по приговорите во ДИК, вклучувајќи формалистичка или недоследна примена на условите за допуштеност и необјавување на одлуките, го поткопаа правото на ефективна правна помош и ја намалија транспарентноста. И покрај законскиот услов за јавна расправа, Управниот суд постапуваше по повеќето жалби без јавна расправа, спротивно на меѓународните обврски.

Изборниот законик предвидува граѓанско и меѓународно набљудување и им дава право на пријавените изборни кандидати да назначат свои овластени претставници кои ќе го следат целиот изборен процес, придонесувајќи за транспарентност на изборниот процес. Капацитетот и интересот кај граѓанските организации за набљудување беше ограничен во овие избори. Вкупно за двата круга ДИК акредитираше 7 граѓански набљудувачки организации со вкупно 1.210 набљудувачи, како и 2 меѓународни организации и 19 дипломатски и странски делегации. На инклузивен начин, ДИК го продолжи периодот на акредитација на набљудувачите за сите организации кои сакаат да го набљудуваат вториот круг, а акредитациите издадени во првиот круг и понатаму беа важечки. И покрај постојаните апели од страна на ДИК, пречките за некои набљудувачи и новинари во неколку избирачки места не беа отстранети.

Првиот круг од изборите на 17 октомври беше генерално мирен, со излезност на гласачите од 51,4 отсто, објавена од ДИК. Набљудувачите на МНИ на ОДИХР позитивно ги оценија процесите на отворање и гласање во набљудуваните избирачки места, но забележаа чести проблеми со уредите за биометриска идентификација, особено општиот проблем уредите успешно да ги скенираат отпечатоците на гласачите. Иако процедурите за гласање генерално се почитуваа, како и мерките за заштита од КОВИД-19, набљудувачите на МНИ на ОДИХР забележаа проблеми со тајноста на гласањето, како и често групно гласање, што негативно влијае на учеството на жените. Бројето на гласовите беше позитивно оценето во голем дел од набљудуваните избирачки места, но набљудувачите на МНИ на ОДИХР пријавија дека многу ИО не ги следеле утврдените процедури и имале тешкотии во пополнувањето на записниците за резултатите. И покрај тоа што набљудувачите на МНИ на ОДИХР оценија дека утврдувањето на валидноста на гласачките ливчиња е генерално разумно и конзистентно, значителен број неважечки ливчиња беа забележани низ целата земја. Процесот на сумирање беше оценет негативно во многу извештаи доставени од набљудувачите на МНИ на ОДИХР, главно поради несоодветните услови и лошата организација.

Во согласност со методологијата на ОДИХР, во отсуство на краткорочни набљудувачи за вториот круг, МНИ на ОДИХР не ги набљудуваше постапките на денот на изборите на 31 октомври на систематски и сеопфатен начин, но членовите на мисијата посетија ограничен број избирачки места. Процесот на гласање во посетените избирачки места беше оценет како добро организиран, транспарентен и мирен, иако од страна на надлежните беа пријавени изолирани инциденти. И покрај тоа што воспоставените процедури беа во голема мера следени, некои

проблеми забележани во првиот круг се задржаа, вклучувајќи ги и техничките предизвици со биометриската идентификација на гласачите. Пребројувањата на гласовите што беа набљудувани беа претежно транспарентни, но почитувањето на утврдените процедури варираше значително. ДИК објави излезност на гласачите од 49,65 отсто и започна да објавува прелиминарни резултати набргу по затворањето на избирачките места, зајакнувајќи ја транспарентноста.

Овој извештај нуди одреден број препораки за поддршка на напорите изборите во Северна Македонија да се усогласат со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни обврски и стандарди за демократски избори. Приоритетните препораки се однесуваат на законската рамка, изборната администрација, избирачките права, регистрацијата на гласачите, притисокот врз гласачите и државните и јавните службеници, финансирањето на кампањата, одлучувањето за изборните спорови и медиумите. ОДИХР е подготвена да им помогне на властите за подобрување на изборниот процес и адресирање на препораките содржани во овој и претходните извештаи.

II. ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ

На покана од властите на Република Северна Македонија за набљудување на локалните избори на 17 октомври 2021 година и во согласност со својот мандат, Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ОДИХР) на 7 септември активираше Мисија за набљудување на изборите (МНИ). Мисијата, предводена од Тана де Зулуета, се состоеше од главен тим од 16 члена со седиште во Скопје и 20 долгорочни набљудувачи, кои беа распоредени на 15 септември на 9 локации низ целата земја. На првиот изборен ден на 17 октомври, 165 набљудувачи од 29 земји беа распоредени од страна на МНИ на ОДИХР. Жените сочинуваа 48 отсто од набљудувачите на ОДИХР распоредени во првиот круг. За вториот круг на 31 октомври, 13 членови на основниот тим и 10 долгорочни набљудувачи останаа во земјата. Набљудувачите на ОДИХР во вториот круг беа претставници на 13 земји. Петнаесет од набљудувачите на ОДИХР во вториот круг беа жени. МНИ на ОДИХР остана во земјата до 3 ноември.

МНИ на ОДИХР ја оценуваше усогласеноста на изборните процеси со обврските на ОБСЕ и другите стандарди за демократски избори, како и домашното законодавство. Овој конечен извештај следи по две Изјави за прелиминарни наоди и заклучоци, кои беа објавени на 18 октомври и 1 ноември 2021 година.²

МНИ на ОДИХР им се заблагодарува на властите на Северна Македонија за поканата за набљудување на изборите, како и на Државната изборна комисија (ДИК) и Министерството за надворешни работи за помошта и соработката. Мисијата исто така изразува благодарност до другите национални и локални државни институции, политичките партии и коалиции, кандидатите, граѓанското општество, медиумите, претставниците на меѓународната заедница и другите соговорници за споделувањето на своите ставови и за соработката.

III. ПОЗАДИНА И ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ

На 6 август 2021 година, претседателот на собранието ги распиша локалните избори за 17 октомври. Претходните локални избори се одржаа во 2017 година, кога изборната коалиција предводена од Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ), која формираше влада по предвремените парламентарни избори во декември 2016 година, ја доби контролата врз повеќето

² Видете ги претходните [изборни извештаи на ОДИХР за Северна Македонија](#). ОДИХР е потписник на [Декларацијата за принципите на меѓународно набљудување на избори од 2005 година](#).

општини.³ Владата, предводена од претседателот на СДСМ, Зоран Заев, беше поддржана од коалицијата на СДСМ, Демократската унија за интеграција (ДУИ) и неколку помали политички партии.⁴

Жените се помалку застапени на јавни функции, на само 45 од 120 места (37,5 отсто) во актуелното собрание и 4 од 15 министерски места во владата. На локалните избори во 2017 година, жените беа избрани на само 6 од 81 градоначалничка позиција и сочинуваа 455 од 1.388 избрани советници (33,7 отсто).

Во периодот пред овие избори, прашањата на националната и меѓународната политика доминираа во јавната дебата и на крајот се рефлектираа во локалните изборни кампањи. Меѓу нив беа аспирациите на земјата за членство во Европската унија (ЕУ) и тековните одложувања на пристапните разговори, несогласувањата во врска со справувањето со пандемијата на КОВИД-19 од страна на владата, како и економската ситуација, особено високата стапка на невработеност и емиграција. Пописот на населението, кој последен пат беше спроведен во 2002 година, беше спроведен помеѓу 5 и 30 септември, поради повиците за продолжување на анкетниот период и тврдењата на опозициските партии дека методологијата била погрешна.⁵

IV. ЗАКОНСКА РАМКА И ИЗБОРЕН СИСТЕМ

Локалните избори првенствено се регулирани со Уставот од 1991 година, Изборниот законик од 2006 година и други релевантни акти, вклучувајќи го и Законот за финансирање на политичките партии од 2004 година, Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси од 2019 година, Законот за медиуми од 2013 година и Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги од 2013 година. Северна Македонија ги има ратификувано клучните меѓународни и регионални инструменти за човекови права кои се однесуваат на одржување демократски избори.⁶

Уставот ги гарантира основните слободи, додека Изборниот законик претставува техничка основа за спроведување на сите видови избори. Бројните празнини и недоследности во изборната правна рамка, вклучително и оние предизвикани од честите и често неусогласени промени, ја намалија правната сигурност и негативно влијаеја на непреченото спроведување на изборите. ДИК усвои регулативи за дополнување на постојните закони, но многу од овие регулативи

³ По локалните избори во 2017 година, од 80 општини и Град Скопје, СДСМ имаше 57 градоначалници, етничко-албанската Демократска Унија за Интеграција (ДУИ) - 10, Внатрешната македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ) - 5 и Алијансата на Албанците (АА) - 3, додека 3 градоначалници беа независни. Демократската партија на Албанците (ДПА), етничко-албанското движење БЕСА (БЕСА) и Демократската партија на Турците во Македонија (ДПТМ) имаа по една градоначалничка позиција.

⁴ Владата, исто така, вклучуваше по еден министер од БЕСА и Либерално-демократската партија (ЛДП). Коалицијата предводена од СДСМ, која победи на предвремените парламентарни избори во 2020 година, вклучуваше 20 помали партии.

⁵ На пример, партиите АА и Левица ја критикуваа методологијата и побараа пролонгирање на пописот, тврдејќи дека не се вклучени сите граѓани.

⁶ Вклучувајќи го Меѓународниот пакт за граѓански и политички права од 1966 година (ICCPR), Меѓународната конвенција за елиминирање на сите форми на расна дискриминација од 1965 година (CERD), Конвенцијата на Обединетите нации за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жените од 1979 година (CEDAW), Конвенцијата на ОН против корупцијата од 2003 година (UNCAC), Конвенцијата на ОН за правата на лицата со попреченост од 2006 година (CRPD) и Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи од 1950 година (ECHR). Северна Македонија е членка на Европската комисија за демократија преку правото на Советот на Европа (Венецијанска комисија) и на Групата на држави против корупција (GRECO).

содржеа недоследности и беа одобрени непосредно пред денот на изборите, што дополнително ја зголеми правната несигурност.

Изборниот законик е суштински изменет од претходните локални избори, вклучително и двапати во 2021 година.⁷ На вонредната седница на 15 септември, спротивно на меѓународната добра пракса, собранието усвои амандмани кои се применуваа за овие локални избори.⁸ Овие амандмани, меѓу другото, го дефинираа мандатот на членовите на ДИК, предвидуваа повлекување на кандидатските листи во рок од 48 часа од регистрацијата и одговорност на учесниците во кампањата за содржината на рекламите во кампањата, адресирајќи некои претходни препораки на ОДИХР. Со измените се регулираа и некои аспекти на изборните процедури за време на пандемија, како и користењето на јавните возила за време на изборниот период, а се скрати и рокот за доставување на конечните извештаи за финансирање на кампањата. И покрај честите измени на Изборниот законик, голем број препораки на ОДИХР остануваат неадресирани, вклучително и препораките што се однесуваат на сеопфатната ревизија на изборната законска рамка.⁹

Амандманите од 15 септември беа усвоени по брза постапка без претходна јавна расправа и без консултација со клучните чинители, вклучително и релевантните државни институции, кои изразија загриженост до МНИ на ОДИХР во врска со избрзаното усвојување на важните измени и техничкиот капацитет за нивно спроведување во ограниченото време пред денот на изборите.¹⁰ Додека во јануари од страна на Министерството за правда беше свикана меѓуинституционална работна група составена од претставници на политичките партии, граѓанските организации (ГО), експертската заедница и меѓународните организации, која предложи измени на Изборниот законик, МНИ на ОДИХР беше информирана дека политичките партии генерално не сакаат да дадат свој придонес во нејзината работа и дека многу сугестии од страна на работната група не биле адресирани во собранието.¹¹

Законската рамка треба сеопфатно да се ревидира за да се адресираат сите неадресирани препораки на ОДИХР и да се елиминираат бројните постојни празнини и недоследности. Собранието треба да ја преземе оваа ревизија во соодветен период пред следните избори, по спроведување на отворен и инклузивен консултативен процес во кој се земени предвид предлозите на сите засегнати страни.

Локалните избори се одржуваат на секои четири години за избор на совети и градоначалници на 80 општини и на Град Скопје. Општинските совети се избираат според пропорционален систем на затворени листи без праг. Бројот на советници во секоја општина се движи од 9 до 33, во зависност од големината на населението.¹²

⁷ На 2 април беа донесени амандмани за дополнување на одредбите за биометриска идентификација на гласачите. Претходно, измените на Изборниот законик беа воведени во февруари 2020 година, што влијаеја на повеќето изборни процедури и клучните одговорности на изборната администрација. Законикот беше изменет и во 2017, 2018 и 2019 година.

⁸ Дел 5 од [Толкувачката декларација на Венецијанската комисија од 2005 година за стабилноста на изборните закони](#) предвидува дека „секоја реформа на изборното законодавство што ќе се примени за време на изборите треба да се случи доволно рано за да може да биде навистина применлива на изборите“.

⁹ Иако собранието објави дека амандманите од септември 2021 произлегуваат од претходните препораки на ОДИХР, МНИ на ОДИХР беше информирана дека по локалните избори во 2021 година е закажана сеопфатна изборна реформа за спроведување, меѓу другото, и на неадресираните препораки на ОДИХР.

¹⁰ Амандманите беа поднесени од членовите на шест парламентарни групи од власта и опозицијата, и беа усвоени со речиси едногласно гласање (78 гласови за, 2 против и 1 воздржан).

¹¹ Работната група беше формирана во 2015 година и повторно активирана по договорот од јули 2016 година помеѓу четири политички партии и ги спроведуваше своите активности под координација на Министерството за правда.

¹² Советот на Град Скопје има 45 члена. Местата во советот се распределуваат со помош на *Донтовата* формула.

Градоначалниците се избираат според мнозинскиот модел. За да биде избран во првиот круг, кандидатот мора да добие апсолутно мнозинство од гласовите. Во спротивно, вториот круг се одржува две недели подоцна, помеѓу двајцата кандидати со најмногу гласови. Една третина од запишаните гласачи мора да излезат на гласање за изборите за градоначалник да бидат валидни во првиот круг. Доколку потребниот праг не е достигнат, изборите мора да се повторат. Сепак, Изборниот законик не наведува кога треба да се одржи повтореното гласање.¹³ Повторените избори се предмет на истиот услов за излезност, создавајќи потенцијал за циклуси на неуспешни избори.

Законот треба да одреди јасна временска рамка за одржување на повторените избори во случаите кога условот за излезност не е исполнет во првиот круг од изборите за градоначалник. За да се намали ризикот од неуспешни избори, условот за излезност на гласачите за повторени избори би требало да се преиспита.

V. ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА

Локалните избори беа администрирани од страна на тристепена структура предводена од ДИК и составена од 80 Општински изборни комисии (ОИК) и Изборната комисија на Град Скопје (ИКГС), 3.384 Избирачки одбори (ИО), како и 88 специјални избирачки одбори формирани за управување со предвременото гласање за гласачите позитивни на КОВИД-19 и лицата во самоизолација.¹⁴ Вториот круг од градоначалничките избори беше спроведен од страна на 50 ОИК и ИКГС, 2.394 ИО и 42 специјални ИО.

ДИК е постојано тело и највисок изборен орган со регулаторни, мониторинг и надзорни овластувања. Таа е составена од седум члена кои ги избира собранието.¹⁵ ДИК во сегашниот состав беше назначена во јануари 2021 година со максимален мандат од две години. Амандманите од 15 септември го дефинираа и го продолжија мандатот на ДИК на пет години, согласно претходните препораки на ОДИХР. Во административните и организационите работи, на ДИК ѝ помага стручна служба, предводена од генерален секретар. Во целата земја ДИК е поддржана од 34 постојани регионални канцеларии.¹⁶

И покрај кратката временска рамка за прилагодување кон последните амандмани и ограниченото време во периодот пред вториот круг, изборните тела на администрацијата ги почитуваа повеќето законски рокови во двата круга. Сепак, оперативниот капацитет на изборната администрација и способноста за независно исполнување на мандатот беа ослабнати од долготрајниот недостаток на постојан персонал. ОДИХР претходно го критикуваше недоволниот капацитет на ИТ и правните оддели на ДИК. Целокупниот организациски капацитет на ДИК и нејзините административни структури беа дополнително ослабнати поради

¹³ Изборите за градоначалник беа прогласени за неважечки во општините Центар Жупа и Маврово и Ростуша, каде што во првиот круг излегоа 25,78, односно 32,00 отсто од гласачите.

¹⁴ На 30 септември ДИК усвои одлука во врска со 96 избирачки места кои имаат помалку од минималниот број од 10 запишани гласачи потребни за формирање на избирачко место и кои, според тоа, не беа отворени на денот на изборите. Гласачите распоредени на овие избирачки места можеа да гласаат во најблиското избирачко место.

¹⁵ По јавниот оглас за вработување, четворица членови, вклучително и заменик претседателот, се предлагаат од страна на владејачките партии, а тројца членови, вклучително и претседателот, од страна на опозициските партии, од листата на апликанти. Измените од септември 2021 година предвидуваат дека во случај на промена на власта, составот на ДИК се усогласува и се именува нов генерален секретар.

¹⁶ Главните надлежности на регионалните канцеларии на ДИК се однесуваат на идентификација и проверка на просториите на избирачките места, ажурирање на избирачките списоци и администрирање на процесот на собирање потписи за номинација на кандидати.

подолгото отсуство на генерален секретар.¹⁷ ДИК ја информираше МНИ на ОДИХР дека административните и буџетските ограничувања кои ги загрозуваат вработувањата во ДИК ја ограничуваат способноста на комисијата да обезбеди соодветно ниво на персонал и може да резултира со затворање на неколку регионални канцеларии на ДИК.

За да се обезбеди оперативна независност и ефикасност на Државната изборна комисија, властите треба да гарантираат дека ДИК ќе добие соодветна и навремена буџетска распределба. Капацитетите на персоналот на Комисијата треба да одговараат на одговорностите што ги има Комисијата според Изборниот законик, со клучен персонал вработен на постојана основа.

Актуелните ОИК и ИКГС, како и непартиските членови на ИО, беа назначени во јуни, односно јули 2021 година, за мандат од пет и четири години.¹⁸ ОИК го надгледуваа спроведувањето на изборите во соодветната општина, пријавените кандидати, назначените ИО и раководеа со другите технички подготовки. Од нивното првично назначување, составот на ОИК и ИО беше погоден од значителните смени меѓу избраните членови, што, во некои случаи, ја попречи оперативноста на ОИК за време на изборните подготовки. Значителен број смени се случија непосредно пред првиот изборен ден, за време на тековните обуки или по нивното завршување, намалувајќи ја вредноста и влијанието на обуките. Иако составот на повеќето изборни органи на пониско ниво остана во голема мера непроменет за вториот круг, ДИК отпушти два ИО во целост, како и некои членови на ОИК Дебар, поради процедурални недостатоци кои доведоа до поништување на изборните резултати на соодветните избирачки места.¹⁹ Процесот на избор на заменици беше попречен од застарената база на податоци за вработените во јавниот сектор, која ја води Министерството за информатичко општество и администрација врз основа на податоците обезбедени од други државни и јавни институции, а која содржи евиденција за неподобни категории на вработени во државниот и јавниот сектор, како и податоци за лица кои повеќе не се вработени во јавниот сектор.

Согласно претходните препораки, базата на податоци на државните и јавните службеници што се користи за селекција на изборните службеници треба да се ажурира, со цел да се обезбеди непречен и ефикасен процес на селекција. Базата на институции од кои вработените се повикуваат да служат во изборните органи би требало да се ревидира.

Составот на изборните органи е во согласност со законските услови за родова и етничка застапеност.²⁰ Иако жените беа добро претставени во изборните органи на пониско ниво, кои сочинуваат 49 отсто од членовите на ОИК и ИКГС и претседаваат со 39 комисии на средно ниво, само 2 од 7-те членови на ДИК, вклучувајќи го и заменик-претседателот, се жени, што е помалку

¹⁷ Мандатот на претходниот генерален секретар истече во јануари 2021 година, а местото оттогаш е испразнето.

¹⁸ ОИК и ИКГС се составени од пет члена и нивни заменици, избрани по случаен избор од ДИК од редот на вработените во државната и општинската администрација. ИО се состојат од тројца членови и нивни заменици, случајно избрани од ОИК од јавните и државните службеници, и двајца привремени членови и нивни заменици номинирани за секои избори од страна на парламентарните партии. Специјалните ИО ги сочинуваа тројца здравствени работници и двајца претставници на политичките партии. Двете владејачки и две опозициски партии, кои добија најголем број гласови на последните парламентарни избори, номинираа по еден член и заменик.

¹⁹ На гласачкото место 0543 во Дебар, каде што 172 гласачи (околу 22 отсто од вкупниот број на гласачи запишани во избирачкото место) не биле препознаени со уредот за биометриска идентификација на гласачите, ниту членовите на ИО, освен заменик претседателот, ниту членовите на ОИК не го потпишале формуларот, со што формуларот за резултати е неважечки. На гласачкото место 2957/1 во скопската општина Шуто Оризари, значителен број гласачки ливчиња се поништени бидејќи не биле со печат на официјалниот ИО пред да им бидат издадени на гласачите.

²⁰ Секој пол треба да биде застапен со најмалку 30 отсто од членовите, и сите етникуми кои сочинуваат најмалку 20 отсто од општинското население треба да бидат застапени.

од потребната квота. ДИК не објави родово разделени податоци за составот на ИО. На првиот изборен круг жените претседаваа со 55 отсто од ИО на избирачките места што ги посетија набљудувачите на МНИ на ОДИХР.

ДИК генерално ги извршуваше своите должности на колегијален начин, сепак, колегијалноста на работата на комисијата на моменти беше нарушена од недостатокот на внатрешна координација и размена на информации, што првенствено се манифестираше во периодот пред вториот круг. Наспроти наложбите во Изборниот законик, не се разгледуваа барањата поднесени од член на ДИК по првиот круг за преглед на целиот изборен материјал на избирачко место каде што е поништено гласањето и за спроведување на темелна споредба на собраните отпечатоци од прсти на гласачите во печатените, како и електронските избирачки списоци.

За време на изборниот период, ДИК одржуваше редовни јавни седници, кои беа отворени за медиумите, набљудувачите и овластените претставници на кандидатите и кои беа пренесувани во живо на интернет, при што снимките беа достапни и на YouTube каналот на ДИК.²¹ Седниците беа објавувани само преку официјална мејлинг листа, често со многу кратка најава. По првиот круг, некои седници, вклучително и седниците за објавувањето на конечните резултати од првиот круг и за измените на некои изборни процедури пред вториот круг, не беа јавно објавени. Иако на интернет страницата на ДИК беа објавени кратки информации за повеќето седници, сите одлуки и упатства не беа објавувани конзистентно и навремено, вклучувајќи го и буџетот на ДИК и планот за набавки, официјалните информации за буџетот наменет за кампањата во медиумите, како и соодветни информации за одлуките донесени помеѓу крајот на септември и крајот на изборниот период, со што се намали транспарентноста на работата на ДИК и нејзината одговорност за управувањето со изборниот процес.

Јавното прикажување на одлуките на ОИК не беше конзистентно, при што некои комисии ги користеа комуникациските средства на општината, а други само ги доставуваа одлуките до ДИК, која, сепак, не ги објавуваше. Притоа, недостатокот на транспарентност на процесот на набавка на интегрираниот систем за биометриска идентификација на гласачите е спротивен на принципите на Законот за јавни набавки и не овозможува проценка на интегритетот на процесот.²² Неколку соговорници, вклучително и во рамките на ДИК, изразија загриженост во овој поглед.

За зајакнување на транспарентноста и довербата на јавноста во нивната работа и во изборниот процес, Државната изборна комисија и Општинските изборни комисии треба да ја објават целокупната релевантна документација, вклучувајќи ги и буџетите, плановите за набавки и сите прописи и одлуки, на конзистентен и навремен начин.

Последните измени на Изборниот законик, како и доцната испорака на новите уреди за биометриска идентификација на гласачите (УБИГ) ги одложија техничките и административните подготовки за изборите во првиот круг и наложија прилагодување во последен момент на упатствата, програмите за обука и едукација на ДИК, како и на материјалите и процедурите за денот на изборите. Измените усвоени во текот на изборниот период претставуваа сериозни предизвици за изборните подготовки и, на моменти, резултираа со непостојани и задоцнети инструкции дадени на изборните тела од пониско ниво.

²¹ Поради техничките проблеми со преносот во живо во ДИК по првиот круг, снимките од две од вкупно шест седници на ДИК беа достапни само на интернет страницата на Медиумската информативна агенција.

²² ДИК не ја објави листата и деталите за добиените понуди за двата тендери, четирите измени на вториот тендер, одлуката за избор на оператор и информациите за двете компании подизведувачи во рамки на договорот. Одлуките и целокупниот план за набавка ДИК треба да ги објави согласно принципите на транспарентност од член 6 од Законот за јавни набавки.

Некои процедури и изборни материјали беа дополнително изменети по првиот круг, со оглед на бројните процедурални недостатоци и големата зачестеност на записниците за резултати на кои им беше потребна корекција во првиот круг, што беше показател за недоволно разбирање на процедурите меѓу изборните службеници.²³ Во врска со одлуката на Управниот суд за поништување на првиот круг од гласањето во едно избирачко место во Шуто Оризари, ДИК на 26 октомври донесе одлука за измена на упатството во врска со валидноста на гласачкото ливче, така што гласачките ливчиња без службен печат нема да се сметаат за неважечки во вториот круг, со што се отстранува важна процедурална заштита за обезбедување на интегритетот на гласачкото ливче. Одлуката беше поништена следниот ден, иако ДИК нагласи дека барањето за ставање печат на гласачките ливчиња никогаш не било оспорено.

Во повеќето ОИК набљудувани од МНИ на ОДИХР и во ИКГС, техничките и административните подготовки за двата круга беа водени соодветно. Некои ОИК ја информираа МНИ на ОДИХР за несоодветните материјални и финансиски средства пред првиот круг, поради недоволна распределба од буџетот или задоцнето префрлање на средства од општините. Финансиски средства за дванаесет ОИК во општините со замрзнати општински сметки беа обезбедени од ДИК непосредно пред првиот изборен ден.²⁴ Со оглед на истакнатата улога на ОИК и ИКГС на локалните избори, ДИК назначи неколку вработени лица од својата стручна служба да ја координираат нивната работа и размената на информации. Сепак, некои ОИК заклучија дека комуникацијата од страна на ДИК на моменти не била задоволителна, со упатства кои често се доставуваат доцна во процесот и не секогаш даваат доволно насоки. ОИК кои администрираат поголеми општини со значителен број на гласачи и избирачки места укажаа на несразмерниот обем на работа кој им е наметнат, сметајќи дека имаат исти човечки ресурси како ОИК во малите општини со помал број на гласачи и избирачки места.

Властите треба да обезбедат соодветна и навремена распределба и дистрибуција на финансиската и оперативната поддршка на Општинските изборни комитети доволно време пред денот на изборите. Комуникацијата и упатствата од Државната изборна комисија до изборните тела на пониско ниво треба да бидат доволно целосни и навремени, со цел да се обезбеди соодветна координација и унифицирано спроведување на процедурите.

ДИК навремено изготви и започна да спроведува сеопфатна програма за обука на пониските изборни органи и обучувачите сертифицирани од ДИК. Сепак, измените на наставните програми за обука, кои беа потребни со цел да се вклучат ревидираните и новововедените процедури и да ги одразат континуираните прилагодувања на софтверот за биометриска идентификација на гласачите, негативно влијаеја на сеопфатноста и јасноста на првичните обуки.²⁵ Прирачниците за обука беа достапни само кратко пред првиот изборен ден. Во периодот пред вториот изборен ден беа организирани освежителни обуки за ОИК и за претседателите на ИО и нивните заменици за адресирање на процедуралните недостатоци забележани во првиот круг. Обуките се фокусираа на процедурите за гласање, оперативните упатства за биометриска идентификација

²³ За вториот круг, ДИК ги измени обрасците на записниците за резултати, отстранувајќи погрешна контролна формула и додавајќи објаснувања за одредени ставки. Сепак, ова прилагодување не ги реши целосно прашањата со кои ОИК се соочија во првиот круг од изборите. Тоа беше првенствено поради тоа што апликацијата на ДИК за електронско пренесување на резултатите не беше прилагодена за ажурирање од страна на ОИК на вкупниот број на запишани гласачи доколку на избирачкиот список на денот на изборите врз основа на усвоен приговор се додадат поединци. Понатаму, важечките процедури за идентификација на гласачите и за пакување на изборните материјали беа ажурирани пред вториот круг на изборите.

²⁴ Според информациите доставени од ДИК, тоа се ОИК во Чешиново-Облешево, Делчево, Демир Капија, Карпош, Кривогаштани, Охрид, Пехчево, Ресен, Струга, Тетово, Василево и Зрновци.

²⁵ Од 12 до 15 октомври беа одржани дополнителни обуки за управување со УБИГ. Методологијата на овие обуки генерално беше оценета негативно од страна на набљудувачите на МНИ на ОДИХР, при што се чинеше дека многу членови на ИО не беа сигурни во користењето на уредите. Обуките од вториот круг им овозможуваат на обучувачите на ДИК ефикасно да ги надградат искуствата со новите процедури за идентификација на гласачите, подобрувајќи ја јасноста на одржаните обуки.

на гласачите и пополнувањето на записниците за резултати. Обуките набљудувани од МНИ на ОДИХР пред двата круга беа интерактивни, информативни и добро организирани, давајќи им можност на изборните службеници да покренуваат прашања и да ги разјаснат нејаснотиите во изборните процедури.²⁶

Едукацијата на гласачите спроведена од ДИК за двата круга беше незабележителна и започна со задоцнување, околу две недели пред денот на изборите. Таа првенствено се одвиваше на платформите на социјалните мрежи на ДИК и, поблиску до денот на изборите, со кратки спотови во радиодифузните и онлајн медиумите. Сепак, обемот на информативната кампања остана ограничен и немаше доволно информации за некои критични аспекти, како што се новите процедури за идентификација и регистрација на гласачите и обработката на личните податоци на гласачите.²⁷

Соговорниците на ОДИХР од организациите кои ги застапуваат интересите на лицата со попреченост го посочија долготрајниот проблематичен пристап до изборниот процес за лицата со различни видови попреченост, и покрај неколкуте иницијативи преземени од страна на изборната администрација во соработка со ваквите организации, поради бариерите за физички пристап до повеќето простории на изборната администрација и избирачките места, како и општествените пречки. За значителни подобрувања на самостојното учество на лицата со попреченост ќе бидат потребни темелни координирани напори од страна на различни државни и локални власти.

Во координирани напори, државните и локалните власти, како и другите актери вклучени во изборниот процес, треба да преземат понатамошни мерки за да обезбедат самостоен пристап на лицата со различни видови попреченост во целиот изборен процес.

VI. РЕГИСТРАЦИЈА НА ГЛАСАЧИ

Уставот им дава право на глас на сите граѓани кои имаат најмалку 18 години на денот на изборите, освен на оние на кои со судска одлука им е одземена деловната способност.²⁸ Поради задоцнетото усвојување, измените на Изборниот законик од септември 2021 година со кои се укинува бланко ограничувањето на гласачкото право по основ на деловна неспособност поради интелектуална или психосоцијална попреченост беа без ефект на овие избори. Новата одредба не ги одразува минатите препораки на ОДИХР за отстранување на сите ограничувања на изборните права врз основа на попреченост и е во спротивност со меѓународните обврски и стандарди.²⁹

²⁶ Некои ОИК и ИКГС им изјавија на набљудувачите на МНИ на ОДИХР дека имало потреба од дополнителна обука, со оглед на недостатокот на искуство на некои од нивните членови, воведувањето на нови процедури и комплексноста на процесот на регистрација на кандидатите.

²⁷ Материјалите за едукација на гласачите беа достапни на македонски и албански јазик, поддржани со знаковен јазик, а понекогаш и со превод на дополнителни јазици. Медиумската кампања беше дополнета со информативна турнеја низ земјата.

²⁸ Според ДИК, околу 450 лица се лишени од гласачкото право по овој основ.

²⁹ Видете ги членовите 12 и 29 од [CRPD од 2006 година](#). Погледнете го и ставот 9.4 од [Комуникацијата на Комитетот за CRPD од 2013 година 4/2011](#), во кој се вели дека „Членот 29 не предвидува никакво разумно ограничување, ниту дозволува какво било ослободување за која било група на лица со попреченост. Затоа, исклучувањето на правото на глас врз основа на перцепирана или вистинска психосоцијална или интелектуална попреченост, вклучувајќи ограничување врз основа на индивидуализирана проценка, претставува дискриминација врз основа на попреченост, во смисла на член 2 од Конвенцијата“.

Согласно претходната препорака, законската рамка треба да се усогласи со целите на Конвенцијата за правата на лицата со попреченост, со отстранување на сите ограничувања на изборните права врз основа на интелектуална или психосоцијална попреченост.

Не постои консолидирана законска рамка за регистрација на гласачите, а празнините во Изборниот законик се решаваат со два правилници и неколку упатства на ДИК. За да бидат вклучени во регистарот на гласачи, граѓаните мора да имаат регистрирана адреса во земјата и важечка лична карта или пасош. И покрај тоа што законот дозволува граѓаните чија лична карта истекува по објавувањето на изборите да бидат вклучени во избирачкиот регистар, вклучувањето во избирачките списоци зависи од барањето за нова лична карта за време на јавниот увид.³⁰ Граѓаните чии лични карти истекле пред распишувањето на изборите остануваат исклучени.³¹ ДИК усвои постапка со која гласачите со право на глас можеа рачно да се додаваат во избирачките списоци на денот на изборите врз основа на усвоен приговор, но не објави информации за обемот и локацијата на измените на избирачките списоци, спротивно на меѓународната добра пракса.³² Со оглед на тоа што законот забранува ажурирање на избирачките списоци помеѓу двата круга, оваа нова процедура им овозможи на лицата кои во овој период наполниле 18 години и кои поседуваат важечка лична карта, активно да се регистрираат. Невклучувањето во регистарот на гласачи и избирачките списоци поради немање валиден документ за лична идентификација создава непотребен товар за изборната администрација и за граѓаните кои инаку имаат право на глас.

Регулаторната рамка за постапките за регистрација на гласачите треба да се консолидира и усогласи за да се елиминираат недоследностите.

Властите треба да преземат соодветни мерки со цел сите гласачи кои ги исполнуваат условите да бидат вклучени во регистарот на гласачи и избирачките списоци. Изборниот законик треба да се измени соодветно, вклучително и со отстранување на ограничувањата врз основа на истечени документи за идентификација, како и со разјаснување на процедурите за вклучување во избирачките списоци на лицата кои ќе наполнат 18 години помеѓу двата круга.

Додека со закон ДИК е надлежна за одржување и ажурирање на регистарот на гласачи врз основа на податоци извлечени од Централниот регистар на население, во пракса Државниот завод за статистика (ДЗС) обезбедува техничка и методолошка обработка на податоците од регистарот на гласачи врз основа на ажурирања обезбедени од државните институции.³³ Според Акциониот план за ИТ на ДИК, финализирање на Информациониот систем за управување со гласачи

³⁰ Според Министерството за внатрешни работи (МВР), само 5 од вкупно 3.456 полнолетни граѓани чија лична карта истекла по распишувањето на изборите побарале нова лична карта навреме за да бидат вклучени во избирачките списоци.

³¹ Според МВР, личните документи на 103.868 полнолетни граѓани истекле пред распишувањето на изборите, и како резултат на тоа, овие граѓани биле исклучени од регистарот на гласачи.

³² На денот на изборите, додека гласањето е во тек, граѓаните со право на глас можат да достават до ИО одлука од соодветната ОИК или Управниот суд за вклучување во избирачкиот список. Оваа одлука може да се добие врз основа на важечки документ за идентификација. Дел I.1.2.iii од [Кодексот на добри практики](#) вели дека „изборните регистри мора да бидат објавени“.

³³ Вклучително и МВР, Управата за водење на матичните книги и основните судови, кои обезбедуваат ажурирање на тримесечна основа. Иако Изборниот законик бара податоците за гласачите да се извлекуваат од Централниот регистар на население, различни институции кои обезбедуваат дневни ажурирања на Централниот регистар на население, исто така, мора да достават податоци директно до ДИК.

(ИСУГ) неопходен за преземање на одговорностите од ДЗС се очекуваше во 2021 година, а интеграција во Централниот регистар на население до 2022 година.³⁴

Граѓаните можеа да ги проверат своите податоци онлајн и во регионалните канцеларии на ДИК во текот на целата година, како и за време на јавниот увид, од 21 август до 9 септември.³⁵ Не беа воведени мерки за олеснување на пристапот на лицата со попреченост до нивната евиденција за регистрација на гласачи, онлајн или лично. Можноста за проверка на податоците на гласачите со пребарување на нивното име или адреса на живеење, како и недостатокот на технички заштитни мерки за спречување на злоупотреба на податоците содржани во електронската копија на избирачкиот регистар и конечните избирачки списоци кои им беа доставени на партиите кои се натпреваруваа на изборите, се спротивни на националното законодавство и меѓународните стандарди за заштита на податоците.³⁶ На 24 септември ДИК го затвори избирачкиот регистар со вкупно 1.824.864 гласачи, вклучително и 82.461 гласачи привремено регистрирани во странство, кои можат да гласаат во земјата, но се појавуваат на одделни избирачки списоци.³⁷ ДИК ги објави податоците за регистрација на гласачите дури по затворањето на избирачкиот регистар, поделени по општини, но не и по избирачки места или пол.

За да се обезбеди значаен пристап до и транспарентност на регистарот на гласачи и избирачките списоци, ДИК треба да објавува податоци за регистрација на гласачите поделени по избирачки места, периодично и пред и по секои избори, притоа ограничувајќи го видот на личните податоци на гласачите кои се јавно достапни и воведувајќи технички заштитни мерки за спречување на нивно неовластено обработување.

Повеќето соговорници на МНИ на ОДИХР ЕОМ изразија доверба во точноста и веродостојноста на регистарот на гласачи, иако некои забележаа дека значителен број граѓани кои престојуваат во странство остануваат во регистарот со оглед на нивното официјално живеалиште во земјата. Иако последните случајни проверки на точноста на избирачкиот регистар од страна на ДИК беа спроведени во 2016 година, ниту еден од соговорниците на МНИ на ОДИХР не посочи дека е потребна ревизија. Институционалните претставници на МНИ на ОДИХР констатираа недостаток на систематско известување за смртните случаи од страна на болниците и за промените на имињата од страна на судовите, како и отсуство на централен регистар на адреси и недоволна соработка на општините во решавањето на недоследностите во адресите на граѓаните. Останува да се адресираат долгогодишните неусогласености и трансферот на податоци на хартија помеѓу различните бази на податоци.³⁸ ОДИХР претходно препорача дека

³⁴ ДИК планира да ги спореди базите на податоци на МВР и Централниот регистар на население за да го процени нивното соодветно влијание врз распределбата на гласачите според ИСУГ на избирачките места, но овој временски рок не е наведен во Акциониот план за ИТ на ДИК. Во моментот, ДИК и МВР не се регистрирани корисници на податоци во Централниот регистар на население. Во март 2022 година, ДИК оствари средба со Министерството за правда поврзана со натамошната соработка во обезбедувањето на интероперабилноста на податоците со правосудните органи и државните институции.

³⁵ Граѓаните можат да побараат корекции во регионалните канцеларии на ДИК, како и на интернет за време на периодот на јавниот увид.

³⁶ Податоците кои се доставуваат вклучуваат име, презиме, датум на раѓање, адреса и избирачко место. Според Член 9.1 од [Законот за заштита на личните податоци од 2020 година](#) личните податоци треба да се „обработуваат на начин кој обезбедува соодветна безбедност на личните податоци, вклучувајќи заштита од неовластена или незаконска обработка и од случајно губење, уништување или оштетување, користејќи соодветни технички или организациски мерки („интегритет и доверливост“).“ Видете го и ставот 10 од [Општиот коментар бр. 16 од 1988 година](#) на ССРР, според кој „[e] фективни мерки мора да бидат преземени од страна на државите за да се осигура дека информациите во врска со приватниот живот на лицето не стигнуваат до рацете на лица кои не се овластени со закон да ги примаат, обработуваат и користат [...]“.

³⁷ Вкупниот број вклучуваше 2.250 гласачи во казнено-поправните установи и установите за згрижување, кои се регистрираа за предвременно гласање на 16 октомври.

³⁸ Форматот на повеќето бази на податоци не е компатибилен, а некои клучни трансфери на податоци, најмногу од Управата за водење на матичните книги до МВР, сè уште се вршат преку секојдневно пренесување на хартија.

базата на податоци за интероперабилност на Централниот регистар на население може да придонесе за ажурирање и усогласување на податоците доставени до регистарот на гласачи, согласно предвиденото во Изборниот законик.

Точноста на регистарот на гласачи треба да се зајакне преку систематско и електронско ажурирање на податоците, вклучително и за смртни случаи и промени на името, и имплементација на координиран национален систем за стандардизација на адресите.

Биометриската идентификација на гласачите беше воведена во Изборниот законик во февруари 2020 година врз основа на политички договор со цел заштита и модернизација на процесот на идентификација на гласачите. Истата за првпат беше спроведена на овие избори, во сите редовни избирачки места. Дополнителните измени во април 2021 година ги разјаснија постапките за идентификација, кои заедно со назначувањето на нова ДИК и задоцнетиот процес на набавка и развој на софтвер, резултираа со скратување на временската рамка за имплементација и ја попречија способноста на ДИК навремено да донесе соодветни подзаконски акти, процедури, обуки и едукација на гласачите.³⁹ И покрај отсуството на пилот проект, кој би можел да ѝ овозможи на ДИК да го процени квалитетот на националната база на отпечатоци и да ги реши потенцијалните проблеми поврзани со хардверот и софтверот, пред поставувањето на уредите на сите избирачки места не беше спроведено сеопфатно тестирање и проценка на квалитетот на интегрираниот систем за идентификација на гласачите.⁴⁰ Покрај тоа, недостатокот на технички спецификации за инфраструктурата, најмногу серверите, и во тендерот и во договорот, ја намали транспарентноста на развојот и имплементацијата на системот, вклучително и во однос на заштита на личните податоци на гласачите.

Уредите за биометриска идентификација беа управувани од страна на претседателот на ИО или заменик претседателот за потврдување на идентитетот на гласачите со совпаѓање на скенираните отпечатоци од прсти со отпечатоците содржани во електронските избирачки списоци поставени на уредите.⁴¹ Повеќето соговорници на МНИ на ОДИХР, вклучувајќи ги и политичките партии, го поздравиле воведувањето на биометриската идентификација на гласачите како ефикасно средство за спречување на измами, вклучително и повеќекратно гласање и гласање за други лица. Некои ОИК изразија жалење што не се спроведени мерки за да се потврди дека гласачите чии отпечатоци не можат да се совпаднаат во системот не гласале повеќе од еднаш.⁴²

Во случај на технички проблеми со УБИГ во изборните денови, ОИК ја координираа ИТ поддршката за ИО, вклучувајќи ја и потенцијалната замена на уредите.⁴³ Како резервна мерка, идентитетот на гласачите можеше да се утврди со користење на печатени избирачки списоци и скенирање на личните карти на гласачите. Податоците содржани во УБИГ, вклучувајќи ги и податоците за отпечатоци на гласачи, ДИК ги избриша во рок од 10 дена од објавувањето на конечните резултати, во согласност со законот. ДИК не објави информации за квалитетот на базата на отпечатоци по општини, ниту за бројот на гласачи кои биле успешно идентификувани

³⁹ Вкупно 4.000 мобилни УБИГ се набавени во август 2021 година од германската компанија ДЕРМАЛОГ и испорачани во периодот од 3 септември до 9 октомври.

⁴⁰ Спротивно на членот 3 од договорот меѓу ДИК и ДЕРМАЛОГ, според кој тестирањето мора да се спроведе до 11 октомври, само шест дена пред првиот круг.

⁴¹ Доколку отпечатокот на гласачот не може да се провери според отпечатокот во електронскиот избирачки список, идентитетот на гласачот може да се провери со скенирање на идентификацијата на гласачот или внесување на единствениот идентификациски број. УБИГ не беа поврзани на мрежа или на интернет.

⁴² Верификацијата со невидливо мастило и УВ ламби не беше постојано применувана за гласачите чии отпечатоци не можеа успешно да се идентификуваат со уредите, а споредбата на отпечатоците собрани од УБИГ, која е дозволена со закон, не беше побарана од членовите на ДИК по изборите.

⁴³ Контакт-центарот за координација на ИТ поддршката беше управуван од страна на Алфазет, а ИТ поддршката беше обезбедена во соработка со Символико; двете претпријатија се подизведувачи на ДЕРМАЛОГ.

со УБИГ, но изрази намера да ги идентификува мерките за подобрување на процесот на биометриска идентификација на гласачите на идните избори.

За да се обезбеди интегритет и доверба на јавноста во изборниот процес, употребата на нови технологии, вклучувајќи ги и уредите за биометриска идентификација, треба да се воведат по истекот на доволно време и со детални одредби за да се обезбеди соодветно тестирање и сите засегнати страни да бидат запознаени со функционирањето на опремата.

VII. РЕГИСТРАЦИЈА НА КАНДИДАТИ

Право на глас имаат граѓаните кои наполниле најмалку 18 години на денот на изборите и имаат право да се кандидираат за градоначалник или советник во општината во која живеат. Законската рамка им забранува на лицата кои во моментот отслужуваат или чекаат да ја отслужат изречената казна затвор од повеќе од шест месеци да се кандидираат на избори. Во спротивност со меѓународните обврски, на лицата чија деловна способност им е одземена врз основа на интелектуална или психосоцијална попреченост, им се одзема правото да бидат кандидати.

Кандидатите за градоначалник и за советник би можеле да бидат номинирани од страна на регистрираните политички партии или коалиции, или да се кандидираат самостојно, поддржани од групи избирачи. И покрај тоа што кандидатите за градоначалници може да се кандидираат самостојно, Изборниот законик налага бројот на кандидатите на поднесените советнички листи да биде еднаков на вкупниот број места во соодветниот општински совет, што оневозможува кандидатите за советници да се кандидираат самостојно, спротивно на обврските на ОБСЕ.⁴⁴

Законската рамка треба да се измени со цел да се обезбедат можности независните кандидати да се натпреваруваат на изборите за советници самостојно.

За да ги поддржат независните кандидати за градоначалници и листите на независни советници, групите избирачи мора да соберат помеѓу 100 и 1.000 потписи за поддршка од гласачите со право на глас кои живеат во соодветната општина, во зависност од вкупното население на општината.⁴⁵ Најмал број потребни потписи беше утврден за општините со најмногу 10.000 жители; сепак, во повеќето општини кои спаѓаат во оваа категорија, вистинскиот број на регистрирани гласачи се движи помеѓу 2.000 и 7.000. Затоа, во пракса, потребниот број потписи за поддршка варираше помеѓу 0,4 и 5 отсто од гласачите регистрирани во соодветната општина, спротивно на меѓународната добра пракса и на принципот на еднаква можност за кандидирање на избори.⁴⁶ Потписите за поддршка можат да се соберат во назначените канцеларии на нотарите и во регионалните канцеларии на ДИК, во присуство на официјални претставници на ДИК.

За да се обезбедат еднакви можности во правото да се кандидираат сите кандидати, потребниот број на потписи за поддршка на независните кандидати треба да биде

⁴⁴ Став 7.5 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година ги обврзува земјите членки „да го почитуваат правото на граѓаните да се кандидираат на политичка или јавна функција, самостојно или како претставници на политички партии или организации, без дискриминација“.

⁴⁵ За овие избори, потписите за поддршка беа собрани помеѓу 16 и 30 август. Од 69 групи избирачи кои ја објавија својата намера да номинираат кандидатски листи за општинските совети, 67 го добија потребниот број потписи. За номинацијата на кандидатите за градоначалници, 30 од 38 потенцијални независни кандидати ги собраа потписите потребни за регистрација.

⁴⁶ Дел I.1.3.ii од [Кодексот на добри практики за изборни прашања](#) на Венецијанската комисија вели дека „законот не треба да бара собирање на потписи на повеќе од 1% од гласачите во засегнатата изборна единица“ Во вкупно 42 општини потребниот број потписи надмина 1 отсто. Во 6 од овие општини таа надмина 2 отсто, а во 9 беше над 3 отсто. Во општините Вевчани и Лозово, бројот достигна 4,8, односно 5 отсто. Погледнете го и делот I.2.3.ii од [Кодексот на добри практики](#).

пропорционален на реалниот број регистрирани гласачи по изборна единица. Треба да се разгледа можноста за стандардизирање на потребниот број потписи на најмногу еден отсто од регистрираните гласачи, во согласност со меѓународната добра пракса.

Процесот на регистрација на кандидатите генерално беше инклузивен. Набљудувачите на МНИ на ОДИХР забележаа одредена конфузија во врска со и недоследно придржување до процедурите за регистрација во неколку ОИК, во врска со корекциите на недостатоците во доставените документи за номинација и внесувањето на податоци во онлајн апликацијата на ДИК за обработка и објавување на кандидатски листи. Ова понекогаш резултираше со противречни или нецелосни информации за регистрација на кандидатите кои беа достапни за јавноста.⁴⁷

До крајниот рок на 18 септември, ОИК и ИКГС регистрираа вкупно 10.649 кандидати на 571 кандидатска листа за општински совети, поднесени од 28 политички партии, 6 коалиции и 58 групи избирачи. Жените сочинуваа околу 45 отсто од сите кандидати за советници и предводеа 111 кандидатски листи (19 отсто). Сите пријавени кандидатски листи беа во согласност со родовите наложби.⁴⁸ Во градоначалничките трки учествуваа вкупно 299 кандидати номинирани од 22 политички партии, 5 коалиции и 25 групи избирачи; само 25 (8 отсто) кандидати за градоначалници беа жени. МНИ на ОДИХР има информации за одбивањето на 3 кандидати за градоначалници и 9 кандидатски листи за општински советници од страна на ОИК, врз основа на задоцнето поднесување или недостатоци во документите за номинација; сите 12 одбивања беа обжалени и отфрлени од страна на Управниот суд.

VIII. КАМПАЊА

Официјалната кампања во првиот круг започна на 27 септември и заврши на 15 октомври на полноќ. Кампањата во вториот круг започна на 18 октомври и заврши на полноќ на 29 октомври. Неколку изборни кандидати започнаа да ги вклучуваат гласачите во активности пред официјалниот почеток на кампањата. Кампањата беше активна и генерално мирна низ целата земја, и покрај изолираните инциденти.⁴⁹

Пандемијата на КОВИД-19 влијаеше на кампањата, при што изборните кандидати требаше да ги следат владините безбедносни протоколи за јавни средби.⁵⁰ Сепак, основните права и слободи, како што се правото на собирање и движење, беа почитувани во текот на целата кампања, а натпреварувачите можеа слободно да водат кампања, пренесувајќи ги своите пораки до гласачите.⁵¹ Сепак, забележани се повеќе случаи на негативна реторика, често насочена кон

⁴⁷ Покрај тоа, некои ОИК ја информираа МНИ на ОДИХР дека не се секогаш во можност да ги почитуваат сите рокови, поради задоцнетото доставување на податоци во врска со кривичната евиденција на кандидатите од страна на судовите.

⁴⁸ Секој пол мора да сочинува најмалку 40 отсто од кандидатите на листите за општинските совети, со услов кандидат од помалку застапениот пол да биде вклучен во секоја група од три последователни места, со дополнително место во секоја група од десет кандидати резервирани за кандидат од помалку застапениот пол.

⁴⁹ На пример, кандидатот за градоначалник на Трета македонска ера од Могила доби закани со СМС пораки од локалниот лидер на ВМРО-ДПМНЕ, кој подоцна се извини, а полицијата го истражуваше инцидентот со пукањето кон куќата на кандидатот за градоначалник на СДСМ од истата општина.

⁵⁰ Набљудувачите на МНИ на ОДИХР соопштија дека толкувањето и усогласувањето со упатствата поврзани со КОВИД варираше помеѓу политичките партии; на пример, сертификатите за вакцинација не биле секогаш проверувани на митинзите во затворените простории, а личната заштитна опрема, како што се маските за лице, не била секогаш носена од страна на присутните.

⁵¹ МНИ на ОДИХР набљудуваше вкупно 61 митинг во 33 општини.

жените кандидати и главните партии кои меѓусебно се напаѓаа.⁵² На 27 октомври премиерот и лидер на СДСМ во интервју за медиумите изнесе неосновани тврдења дека Данела Арсовска, независниот кандидат за градоначалник на Град Скопје поддржан од Внатрешната македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ), поседува бугарско државјанство и ја повика да се повлече. Употребата на ваквата реторика го одвлече вниманието од посуштински дебати, и покрај ветувањата на кандидатите дека ќе се придржуваат до Кодексот за фер и демократски избори потпишан под покровителство на ДИК на 23 септември.⁵³

Кампањата се водеше со традиционални методи, преку митинзи и билборди, со зголемен фокус на помали состаноци и активности од врата до врата во вториот круг. Одредбите во Изборниот законик со кои се регулира распределбата на јавните простори за плакати и билборди, непропорционално се во корист на одредени парламентарни партии за сметка на помалите партии и независните кандидати.⁵⁴ Сепак, распределбата на овие простори не беше спорна на овие избори.

Во согласност со принципот на еднаквост на можностите, правилата на кампањата треба да се ревидираат за да се обезбеди порамноправен пристап до медиумите и распределба на просторот за постери и билборди за малите партии и независните кандидати.

Кандидатите, исто така, користеа субвенционирано рекламирање во информативните радиодифузни и онлајн медиуми и спроведуваа обемни кампањи на платформите на социјалните мрежи (види дел за *Медиуми*). МНИ на ОДИХР забележа дека многу актуелни претставници ги користеа корисничките сметки на институционалните социјални мрежи за кампања, искористувајќи ја својата јавна функција. Во отсуство на јасни прописи за водење на кампањата на социјалните мрежи и ефективно модерирање на коментарите од страна на партиите и кандидатите на нивните страници на социјалните медиуми, многу кандидати, често жени, беа подложени на навредлив јазик. Политичкото рекламирање со онлајн алатки како што се Google Ads и на социјалните мрежи, не е субвенционирано ниту конкретно регулирано со националното законодавство. Додека политичките партии опсежно ги користеа социјалните мрежи во своите кампањи, недостатокот на транспарентност на ваквите алатки ја прави секоја значителна ревизија невозможна.

Жените беа помалку застапени во партиските кампањи и темите поврзани со родовата еднаквост и правата на жените во голема мера отсутнуваа од платформите и говорите на кандидатите, и покрај ограничените обиди на неколку партии да ги претстават таквите политики пред гласачите.⁵⁵ Според соговорниците на МНИ на ОДИХР, жените се соочуваат со повеќе предизвици кога се обидуваат да пристапат до позициите за донесување политички одлуки. Повеќето политички партии соговорници на МНИ на ОДИХР немаат ефикасни внатрешни

⁵² Во [соопштението за јавноста](#) по затворањето на избирачките места на 17 октомври, господинот Заев имплицираше дека ВМРО-ДПМНЕ претставува „зло“; претседателот на ВМРО-ДПМНЕ Христијан Мицкоски, за време на предизборниот состанок во Скопје на 20 октомври, [изјави](#) дека „Владата ништо не разбрала, но продолжува со уцени, закани, злоупотреба на полицијата на изборите [и] купување на гласови“.

⁵³ Кодексот предвидува кампањите да се спроведуваат на транспарентен и фер начин, со почитување на слободата на сите учесници во кампањата, без присила, поткуп или заплашување.

⁵⁴ Според Кодексот, на двете најголеми владејачки и двете најголеми опозициски парламентарни партии „кои освоија најмногу гласови на последните парламентарни избори“ им следува по 40 отсто од достапниот простор на билбордите, додека преостанатите парламентарни партии имаат право да поделат 10 отсто, а независните кандидати можат да поделат 10 отсто. Дел 1.2.3 од [Кодексот на добри практики](#) предвидува дека еднаквоста на можностите на изборните кандидати мора да биде загарантирана и „мора да се применува при користење на јавни објекти за предизборни цели (на пример, плакатирање)“.

⁵⁵ Околу 14 отсто од говорниците на митинзите набљудувани од МНИ на ОДИХР беа жени, и жените во просек сочинуваа околу 30 отсто од публиката на набљудуваните митинзи.

механизми за промовирање на жените и не ги вклучуваат своите членови жени во нивното изготвување.

Политичките партии треба да преземат понатамошни чекори за да го охрабрат учеството на жените во изборниот процес и во внатрешното политичко одлучување.

Лидерите на националните партии и претставниците на централната власт се појавуваа на настани во кампањата, претставувајќи ги локалните кандидати и пренесувајќи пораки поврзани со вработувањето, здравството, локалната инфраструктура, животната средина и образованието. Иако овие активности се легални и генерално се одвиваа претежно надвор од работното време, Изборниот законик не го регулира јасно однесувањето на јавните службеници во кампањата.⁵⁶

Законската рамка за кампањата треба дополнително да се измени за да се вклучат јасни правила за учество на јавните службеници, вклучително и на социјалните мрежи.

Позитивно е што Изборниот законик содржи одредби со кои се забранува користење на административни ресурси во кампањата, вклучувајќи и мораториум за објавување на нови јавно финансирани проекти од денот на распишувањето на изборите, како и забрана за користење на државни канцеларии, опрема или персонал за целите на кампањата, како и за притисок врз вработените во јавниот сектор. По распишувањето на изборите, вонредни/непланирани исплати на плати, пензии или социјална помош не може да се вршат од буџетски средства. Измените од септември 2021 година вклучуваа одредби за зајакнување на транспарентноста на користењето на државните возила за време на изборната кампања. Сепак, во отсуство на систематски мониторинг од страна на релевантните институции, ефикасноста на овие мерки беше доведена во прашање.

Наводи за притисок врз гласачите, вклучително и врз полицијата и другите јавни службеници, да гласаат за одредени учесници, беа изнесени од страна на некои соговорници на МНИ на ОДИХР. Покрај тоа, МНИ на ОДИХР беше информирана дека на вработените во јавните служби им се врши притисок да обезбедат листи на гласачи кои ќе гласаат за одреден кандидат. МНИ на ОДИХР, исто така, постојано добиваше наводи за заплашување и притисок врз некои кандидати, вклучително и од страна на полициските службеници.⁵⁷ Македонскиот полициски синдикат на 27 октомври издаде соопштение во кое ги повикува политичките партии да се воздржат од притисок врз полициските службеници и припадниците на полициските единици да не им служат на интересите на политичките партии. Постапките кои ги спречуваат гласачите слободно да го дадат својот глас без страв од одмазда се спротивни на меѓународните обврски на Северна Македонија.⁵⁸ Постојани наводи за купување гласови од страна на најголемите партии стигаа и

⁵⁶ Според [Кодексот за етичко однесување за членовите на Владата и носителите на јавни функции именувани од страна на владата](#), раководителите на јавните институции можат да учествуваат во активности на политичките партии надвор од работното време, но не смеат да го загрозат професионализмот. На 30 октомври, денот на изборниот молк пред вториот изборен круг, портпаролот на ДУИ и министер за економија, Крешник Бектеши, на својот Фејсбук профил објави [видео](#) во кое тој ги пречекува гласачите кои пристигнуваат од странство и чекаат да бидат превезени со автобус во Кичево. Истиот ден, кандидатот за градоначалник на ДУИ, Фатмир Дехари, објави [видео](#) во кои тој ги пречекува истите гласачи во Кичево, во автобуси на кои се прикажани плакати од неговата кампања.

⁵⁷ Независниот кандидат за градоначалник на Куманово, актуелниот градоначалник Максим Димитриевски, јавно се спротивстави на наводниот притисок и заплашување против неговата кампања од страна на министерот за внатрешни работи Оливер Спасовски и од страна на кумановскиот началник на полицијата. Независниот кандидат и актуелен градоначалник на Дебарца, Зоран Ногачески, во објава на социјалните мрежи, обвини за притисок врз гласачите од страна на неговиот противкандидат од СДСМ.

⁵⁸ Став 7.7 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година](#) ги повикува земјите членки на ОБСЕ да „обезбедат [...] административните постапки, насилството или заплашувањето да не ги спречуваат гласачите [...] да го дадат својот глас без страв од одмазда“.

до МНИ на ОДИХР. Сепак, реакциите на политичките лидери на ваквите наводи беа ограничени.⁵⁹

Властите треба да вложат континуирани напори за да се спротивстават на секаков вид притисок врз гласачите и врз вработените во јавниот и приватниот сектор, вклучувајќи го и купувањето на гласови. Во согласност со постојната легислатива, наводите за притисок и купување гласови треба да бидат темелно истражени и кривично гонети, со заштита за оние кои пријавиле.

Јавните институции треба да бидат проактивни во информирањето на јавноста и државните службеници за независните механизми каде што можат да пријават притисок во врска со изборите, а високите државни функционери треба да дадат јасни јавни изјави и писмени упатства дека таквите дејствија нема да се толерираат и дека ниту еден граѓанин не треба да се плаши од негативни последици како резултат на поддршката или неподдршката на кој било кандидат или партија.

Некои кандидати активно се обидуваа да добијат поддршка од помалите етнички заедници или вон нивната традиционална база на поддршка во вториот круг. На пример, на митингот во Скопје на 23 октомври, кандидат на СДСМ им се обрати на гласачите со пораки на македонски, албански и ромски јазик, додека кандидатот за градоначалник на Тетово и лидер на етничко албанското движење БЕСА објави онлајн материјали од кампањата на македонски јазик. Политичките партии кои ги претставуваат помалите етнички заедници, вклучително и Ромите, Србите и Турците, генерално се усогласени со националните политички сили во предизборните коалиции. Сепак, некои локални политички актери ја информираа МНИ на ОДИХР дека тоа не секогаш значи ефикасно претставување на потребите на нивните заедници и дека парламентарните партии не допираат до овие сектори на електоратот. Бошњачкиот демократски сојуз за првпат се кандидираше независно, вклучително и за позицијата градоначалник на Град Скопје.

IX. ФИНАНСИРАЊЕ НА КАМПАЊАТА

Финансирањето на кампањите првенствено е регулирано со Изборниот законик, Законот за финансирање на политичките партии и Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси. На 21 септември, Министерството за финансии ги објави правилата, процедурите и обрасците за пријавување на донации и расходи од страна на учесниците. И покрај целокупната сеопфатна законска рамка за финансирање на кампањите, остануваат некои празнини и недоследности, а препораките на Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) и Државниот завод за ревизија (ДЗР), како и на ДИК не се воведени. Недоволниот надзор и доцното објавување на информациите за приходите од кампањата ја намали транспарентноста и го наруши пријавувањето на потенцијалните прекршоци.

Изборните кампањи можат да се финансираат од сопствени средства на политичките партии и од банкарски заеми, како и од донации. Износот на банкарските заеми останува нерегулиран, спротивно на претходната препорака на ОДИХР. Политичките партии кои добиле повеќе од еден отсто од гласовите на последните парламентарни или локални избори, добиваат јавни

⁵⁹ Два дена пред првиот изборен круг, министерот за внатрешни работи ги повика изборните чинители да им дозволат на гласачите да направат избор и ги охрабри граѓаните да пријават изборни нерегуларности.

финансиски средства за своите редовни активности.⁶⁰ Донациите, без разлика дали се парични или во натура, се ограничени на 3.000 евра за физички лица и 30.000 евра за правни лица (што е еднакво на 183.000 МКД, односно 1.830.000 МКД).⁶¹ Донациите во натура се вреднуваат по пазарна цена. Законот не регулира дали независните кандидати можат да финансираат свои кампањи само во рамките на лимитите за донации за поединци. Ниту една одредба не ги спречува донациите по изборниот ден, а некои соговорници изразија загриженост во врска со ризиците поврзани со корупцијата.⁶² Лимитот на трошоците за кампањата изнесува 110 МКД (приближно 1,8 ЕУР) по гласач регистриран во општина.⁶³ Законот не успева да ги усогласи ограничувањата на донациите со ограничувањата на трошоците, што резултира со можност во помалите општини еден поединец целосно да ја финансира кампањата на еден кандидат.⁶⁴ Финансирањето на кампањите од трети лица не е регулирано со закон.⁶⁵

Законската рамка за финансирање на кампањите треба да се ревидира за да се адресираат постојните празнини, вклучувајќи ги и празнините во врска со износот на банкарските заеми и можноста за донирање по изборите, како и финансирањето од трети страни. За да се спречи непотребното влијание на приватните донатори и потенцијалната политичка корупција, ограничувањата на донациите и трошоците за локалните избори би требало да се усогласат така што кампањата на кандидатот да не биде финансирана само од една донација.

Законот бара од натпреварувачите да поднесат два преодни извештаи за финансирање на кампањата пред првиот круг и еден пред вториот круг.⁶⁶ Преодните извештаи мора да вклучуваат информации за донациите, но не и за другите извори на приход или за трошоците, спротивно на меѓународната добра пракса.⁶⁷ Како резултат на тоа, многу преодни извештаи, вклучувајќи ги и извештаите на најголемите парламентарни партии со видливи трошоци за кампањата, содржеа оскудни или никакви информации за изворите на средствата за кампањата. И покрај тоа што законот бара ДИК, ДКСК и ДЗР да ги објават извештаите на своите интернет страници, истиот не пропишува краен рок, а првите преодни извештаи за првиот круг беа објавени дури на 14 октомври, ограничувајќи го времето за јавен увид пред денот на изборите. Вториот преоден

⁶⁰ Според Законот за финансирање на политичките партии, 0,15 отсто од вкупниот извор на приход на државниот буџет мора да биде насочен кон политичките партии. Од ова, 70 отсто мора да бидат доделени на парламентарните партии, пропорционално на бројот на добиените места, а 30 отсто мора да бидат подеднакво доделени на сите партии кои добиле најмалку еден отсто од гласовите на последните парламентарни и локални избори. Во 2021 година државно финансирање добиле околу 58 политички партии, од кои СДСМ 49.956.552 денари, а ВМРО-ДПМНЕ 44.039.448 денари (приближно 818.000 евра, односно 722.000 евра).

⁶¹ 1 евро е приближно еднакво на 61 Македонски денар (МКД). Со законот се утврдуваат лимити за донации во евра и лимити за трошоци во денари.

⁶² ДЗР и ДКСК ја информираа МНИ на ОДИХР дека забележале вакви донации на претходните избори.

⁶³ Во зависност од општинското население, ограничувањата на трошоците се движеа од 3.571 евра (прибл. 217.831 денари) до 169.174 евра (10.319.614 денари) во општините и 841.271 евра (51.317.531 денари) во градот Скопје. Истите ограничувања на трошоците важат и за првиот и вториот круг.

⁶⁴ Ставот 213 од [Заедничките насоки за регулирање на политичките партии](#) на ОДИХР и Венецијанската комисија од 2020 година (2-ро издание) наведува дека „[р] азумните ограничувања на приватните донации може да вклучуваат одредување на максимален износ што еден донатор може да го даде. Таквите ограничувања се покажаа како ефикасни во намалувањето на можноста за корупција или купување политичко влијание“.

⁶⁵ Ставот 256 од [Заедничките насоки за регулирање на политичките партии](#) наведува: „Третите страни треба да бидат предмет на слични правила за донации и трошење како политичките партии за да се избегнат ситуации кога трети страни може да се користат за да се заобиколат прописите за финансирање на кампањата“.

⁶⁶ Преодните финансиски извештаи за кампањата требаше да бидат објавени на 7 и 16 октомври, односно на 30 октомври. Сите извештаи за финансирање на кампањата мора да бидат поднесени до ДЗР, ДКСК и ДИК во исто време.

⁶⁷ Ставот 261 од [Заедничките насоки за регулирање на политичките партии](#) наведува дека е добра пракса да се бараат извештаи од надзорните тела и јавноста со прелиминарни информации за приходите и расходите во кампањата на партиите и кандидатите неколку дена пред денот на избори.

извештај за првиот круг и преодниот извештај за вториот круг не беа објавени пред соодветните изборни денови, што ја наруши транспарентноста.⁶⁸ ДКСК потврди дека некои натпреварувачи, претежно независни кандидати, не поднеле преодни извештаи. И покрај тоа, не беа применети никакви санкции.⁶⁹

Постизборниот финансиски извештај треба да биде објавен во рок од 19 дена од денот на изборите, додека конечниот извештај треба да биде објавен во рок од 75 дена од објавувањето на конечните резултати. Крајниот рок за поднесување на конечните извештаи е спротивен на меѓународната добра пракса.⁷⁰ Образецот за финансиски извештаи не ги дели трошоците на натпреварувачите по општини, со што се оневозможува значајна проверка на усогласеноста на извештајот со одредбите за трошоци. Повеќето засегнати страни ја доведоа во прашање неопходноста од повеќекратни извештаи и изразија загриженост во врска со комплексноста на документацијата за поднесување извештаи, особено за помалите партии и независните кандидати.⁷¹ И покрај претходната препорака на ОДИХР, не беше воспоставен механизам за електронско поднесување на извештаите за финансирање на кампањата, што ја зголеми комплексноста на финансиското известување за учесниците и го спречи навременото објавување на извештаите.

За да се зголеми транспарентноста, Изборниот законик треба на учесниците да им наложи целосно пријавување на сите видови приходи и расходи во кампањата, неколку дена пред денот на изборите. Финансиските извештаи за кампањата треба да содржат распределба на трошоците по изборни единици, а крајниот рок за поднесување на конечните извештаи треба да биде скратен согласно меѓународната добра пракса. Согласно претходната препорака, може да се воспостави механизам за електронско поднесување на финансиски извештаи, како и пријавување на приходите.

Според законот, ДКСК ја надгледува усогласеноста со прописите за финансирање на кампањите во текот на изборниот процес. ДКСК ангажираше 16 привремени набљудувачи за следење на кампањата, покрај четворица експерти одговорни за анализа на извештаите на набљудувачите и за преглед на банкарските сметки на учесниците.⁷² ДКСК ја извести МНИ на ОДИХР дека не открила поголеми прекршувања на прописите за финансирање на кампањи во првиот и вториот круг, како и дека не се применети санкции.⁷³ Генерално, МНИ на ОДИХР забележа дека ДКСК нема методологија за следење на потенцијалните неправилности во финансирањето на кампањата пред поднесувањето на конечните финансиски извештаи, што ја доведува во прашање

⁶⁸ Членот 7.3 од [UNCAC](#) им препорачува на државите да преземат мерки „за зајакнување на транспарентноста во финансирањето на кандидатурите за избрана јавна функција“. Според став 247 од [Заедничките насоки за регулирање на политичките партии](#) „[г] ласачите мора да имаат релевантни информации за финансиската поддршка дадена на политичките партии, бидејќи тоа влијае на донесувањето одлуки и е средство за одговорност на партиите“.

⁶⁹ Изборниот законик предвидува санкција од 9.000 евра за непостапување по извештаите за финансирање на кампањата.

⁷⁰ Ставот 200 од [Заедничките насоки за регулирање на политичките партии](#) препорачува дека „извештаите за финансирањето на кампањата треба да се достават до релевантните власти во период не подолг од 30 дена по изборите“.

⁷¹ Ставот 260 од [Заедничките насоки за регулирање на политичките партии](#) препорачува дека „[и] звештаите треба јасно да прават разлика помеѓу приходите и расходите. Понатаму, форматите на известување треба да вклучуваат ставки на донации во стандардизирани категории како што е дефинирано со релевантните регулативи и треба да бидат лесно достапни и лесни за користење и да не бидат премногу комплицирани, истовремено овозможувајќи релевантните податоци потоа да се обработуваат електронски“.

⁷² МНИ на ОДИХР истакна дека набљудувачите на ДКСК немаат сеопфатна обука за следење на финансирањето на кампањата.

⁷³ Изборниот законик предвидува парични казни до 9.000 евра за прекршување на прописите за финансирање на кампањата. Кривичните санкции за повеќето тешки и намерни прекршувања на прописите за финансирање на кампањата вклучуваат парични казни и затворска казна до пет години.

ефикасноста на надзорот. ДЗР е овластен да врши ревизија на конечните финансиски извештаи за кампањата, но не спроведува тековен надзор за време на кампањата.

Агенциите одговорни за надзор на финансирањето на кампањите треба да спроведат ефикасна контрола на приходите во кампањата и трошењето во текот на изборниот процес и треба правилно и навремено да ги разгледаат сите извештаи и приговори во врска со наводните нерегуларности.

X. МЕДИУМИ

A. МЕДИУМСКА СРЕДИНА

Голем број медиуми, поделени по политички линии, работат на мал рекламен пазар. Телевизијата и онлајн медиумите се главните извори на политичко информирање. Соговорниците на МНИ на ОДИХР ја истакнаа подобрената плуралност во покривањето на вестите, но ја истакнаа потребата од понатамошни системски реформи во медиумскиот сектор. Тековната стагнација на рекламниот пазар предизвикана од пандемијата на КОВИД-19 уште повеќе ја зголеми зависноста на медиумите, особено на локалните медиуми, од државните субвенции. Јавниот радиодифузен сервис, Македонската радио-телевизија (МРТ), е финансиран од државниот буџет, но никогаш не му бил доделен целиот износ пропишан со закон.⁷⁴ Сферата на онлајн медиумите, со голем број медиуми, во голема мера е нерегулирана. Соговорниците на МНИ на ОДИХР изразија загриженост во врска со автоцензурата и лошите услови за работа во традиционалните медиуми, ниското ниво на професионализам и сајбер-насилството, особено врз жените новинари. За време на периодот на набљудување, неколку новинари беа таргетираны од политичари и јавни функционери.⁷⁵

B. ЗАКОНСКА РАМКА

Изборниот законик предвидува детална регулатива за однесувањето на медиумите од распишување на изборите до завршување на кампањата. Сите медиуми, вклучувајќи ги и онлајн медиумите, се задолжени да ги покриваат изборите на фер, избалансиран и непристрасен начин. И покрај претходните препораки на ОДИХР, информативните емисии на јавната МРТ и

⁷⁴ Во членот 105 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги се предвидува средствата за финансирање на радиодифузната дејност, работењето и развојот на МРТ и Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ) да се обезбедат од државниот буџет, во износ од 0,8 до 1 отсто од целокупниот државен буџет. Според МРТ, реалната распределба на буџетот се намалила од 0,66 на 0,59 отсто во периодот од 2018 до 2021 година. [Препораката бр. R \(96\) 10](#) на Комитетот на министри на Советот на Европа до земјите членки за гаранција на независноста на јавниот радиодифузен сервис предвидува дека „плаќањето на надоместокот треба да се врши на начин кој гарантира континуитет на активностите на организацијата на јавниот радиодифузен сервис и кој ѝ овозможува да се вклучи во долгорочно планирање“.

⁷⁵ На пример, АВМУ го осуди [вербалниот напад](#) на независен кандидат за градоначалник на општина Кичево врз новинарка на ТВ21, која го покриваше изборниот период, и [обидот за дискредитација на новинарка](#) од страна на кандидатот за градоначалник на АА во Тетово. [АВМУ](#) и [Здружението на новинари на Македонија \(ЗНМ\)](#) јавно го осудија наводното несоодветно однесување кон новинарите од страна на министерот за надворешни работи и претседателот на ДИК. Министерството за надворешни работи ја извести МНИ на ОДИХР дека ги отфрлило наводите и упатило писмо до ЗНМ. Претседателот на ДИК јавно се извини. [Заедничката декларација](#) на претставникот на ОБСЕ за слобода на медиумите, специјалниот известувач на ОН за заштита и унапредување на слободата на мислење и изразување, специјалниот известувач на Организацијата на американски држави за слобода на изразување и специјалниот известувач на Африканската комисија за човекови права и правата на народите за слобода на изразување и пристап до информации од 21 октомври 2021 година, ги осудува јавните изјави од политичари и јавни службеници со кои „се закануваат или охрабруваат напади врз новинари, бранители на човековите права и ги ставаат малцинствата во ризик“.

понатаму се предмет на строги прописи за време на предизборниот период, што ја поткопува уредничката независност на радиодифузерот.⁷⁶

Одредбите со кои се регулираат информативните емисии на јавниот радиодифузен сервис за време на предизборниот период треба да се ревидираат, со цел да се овозможи уредничка слобода и да се обезбеди правичен пристап и покривање на вестите на помалите партии и независните кандидати. Понатамошните реформи треба да имаат за цел зајакнување на квалитетот на содржините што ги произведува јавниот радиодифузен сервис, вклучително и истражувачкото и аналитичкото новинарство.

Усогласеноста на медиумите со законските барања кои се однесуваат на изборната покриеност од денот на распишувањето на изборите до завршувањето на гласањето ја надгледуваше Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ), која објави неколку извештаи за покриеноста во медиумите во текот на изборниот период. АВМУ заклучи дека поради големиот број кандидати, како и различниот интензитет на нивните предизборни активности, радиодифузерите не можат да го почитуваат принципот на еднаквост. Дневните извештаи на АВМУ до ДИК за време на официјалниот период на кампањата не беа јавно разгледани од ДИК и не придонесоа за ефикасност и транспарентност на надзорот на медиумите.

Законскиот услов за дневно известување од страна на медиумскиот регулатор до изборната администрација може да биде заменет со ад хок извештаи кои се однесуваат на конкретни проблеми поврзани со изборите.

Иако не беа пријавени прекршоци, АВМУ издаде соопштенија во врска со голем број случаи на користење на малолетници за политичко рекламирање, како и за законската обврска на радиодифузерите за достапност на изборното покривање, вклучително и преку користење на знаковен јазик, што беше исполнета само од еден приватен кабелски телевизиски канал.

Националните радиодифузери треба да се потрудат да ги направат своите програми достапни за лицата со сензорни оштетувања. Може да се размисли за измена на Изборниот законик со цел да се обезбедат појасни и поконкретни насоки за пренесување на достапни информации до електоратот.

Платеното рекламирање во медиумите во периодот на кампањата се финансира директно и исклучиво од државниот буџет.⁷⁷ Законот не обезбедува објективни и разумни критериуми за распределба на јавните средства за платен оглас, давајќи значителна предност на најголемите парламентарни партии, притоа ефикасно негирајќи ги можностите помалите партии и независните кандидати да водат кампања во медиумите. Во својата сегашна форма, законот значително ги искривува условите за игра, особено во контекст на вториот круг од изборите за

⁷⁶ За време на официјалниот предизборен период, МРТ е обврзана да посвети 30 отсто од информативните емисии на општи настани, 30 отсто на владејачките партии, 30 отсто на парламентарната опозиција и 10 отсто на вонпарламентарните партии и независните кандидати.

⁷⁷ Буџетот за кампања во медиумите не смее да надмине 2 евра по гласач во првиот круг, и 1 евро по гласач во општините каде што се одржува вториот круг. Просечната цена за платено рекламирање на ТВ, пресметана од ДИК во согласност со законот, не може да надмине 1,97 евра по секунда. За да обезбедат платено емитување на кандидатите, медиумите мораа да се регистрираат во ДИК. И покрај тоа што ДИК регистрираше околу 300 медиуми, апликациите на најмалку 27 медиуми беа одбиени, најмногу по основ на пропуштени рокови и недоставување на сите потребни документи.

градоначалник, спротивно на обврските на ОБСЕ и меѓународната добра пракса.⁷⁸ Левица и Либерално-демократската партија (ЛДП) ја оспорија листата на АВМУ на помали партии кои делат една минута платено емитување на час, тврдејќи дека некои помали партии учествувале во коалиции или биле дел од парламентарните групи на поголемите партии, поради што им следувало повеќе емитување. Како резултат на тоа, АВМУ ја отстрани листата без дополнителни појаснувања за распределбата на емитувањето. Не е објавена официјална информација за реалниот буџет наменет за кампањата во медиумите, поради што натпреварувачите ги планираа своите активности врз основа на максималниот износ пропишан со законот, додека радиодифузерите ризикуваа да го изгубат надоместокот за обезбедените услуги. АВМУ издаде упатство во кое се наведува дека изборните учесници можат дополнително да го поделат своето емитување субвенционирано од државата со независни кандидати, надвор од доделеното емитување предвидено со закон.⁷⁹

Регулативите за платено политичко рекламирање во медиумите треба да се ревидираат, со цел да се овозможи непречен пристап до медиумите врз основа на разумни и објективни критериуми и да се избегне несразмерна предност за поголемите парламентарни партии. Треба да има јасна одлука, пред почетокот на официјалниот период на кампањата, за поделбата на буџетот и времето за емитување помеѓу помалите партии и независните кандидати.

В. МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМИТЕ

Согласно мониторингот на медиумите од страна на МНИ на ОДИХР, медиумското покривање на изборите беше генерално со неутрален тон во двата круга.⁸⁰ Во периодот на официјалната кампања, двете најголеми парламентарни партии доминираа во информативните емисии на мониторираните национални телевизии.⁸¹ Медиумите следени од МНИ на ОДИХР ја рефлектираа поделбата на политичките партии и медиумите по етничка линија, како во однос на медиумите избрани од политичките партии да објавуваат реклами, така и во однос на изборот на

⁷⁸ Коалицијата предводена од СДСМ „Најдоброто за мојата општина“, ДУИ, коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ „Обнова на Македонија“ и АА и Алтернатива добија 90 отсто од доделените средства, додека помалите парламентарни партии поделија 7 отсто, а сите вонпарламентарни партии и независни кандидати требаше да ги поделат преостанатите 3 отсто од средствата. Став 7.8 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година](#) ги обврзува земјите членки да гарантираат дека „ниту една правна или административна пречка не стои на патот на непречен пристап до медиумите на недискриминаторска основа за сите политички групи и поединци кои сакаат да учествуваат во изборниот процес“. Дел I.2.3 од [Кодексот на добри практики](#) предвидува дека еднаквоста на можностите мора да биде загарантирана за страните и кандидатите подеднакво, меѓу другото, и во однос на медиумското емитување и јавните средства, и дека во зависност од предметот, еднаквоста може да биде строга или пропорционална. Став 233 од [Заедничките насоки за регулирање на политичките партии](#) предвидува дека јавните средства треба да се „распределуваат на натпартиски начин, врз основа на фер и разумни критериуми“ и став 235 предвидува дека „системот за одредување пропорционална (или правична) распределба на финансиската или државна поддршка во натура мора да биде објективен, фер и разумен“.

⁷⁹ На пример, ВМРО-ДПМНЕ ја поддржа независната кандидатка за градоначалник Данела Арсовска во Скопје; ваквата можност не е регулирана со законот, и истата беше оспорена од Левица пред ДКСК. ДКСК утврди дека постои јаз во одредбите во Изборниот законик и го отфрли приговорот.

⁸⁰ На 22 септември, МНИ на ОДИХР започна квантитативен и квалитативен мониторинг на емитувањата во ударно време (помеѓу 18:00 и 00:00 часот) на јавните *MPT 1* и *MPT 2*, приватните радиодифузери *Алсат-М*, *Канал 5*, *Телма* и *Супел*, како и изборното покривање на интернет страниците [kurir.mk](#), [plusinfo.mk](#), [tetovasot.com](#) и [lajmpress.org](#).

⁸¹ Во вестите на приватните канали, во првиот круг, СДСМ доби помеѓу 18 и 31 отсто од покриеноста, а ВМРО-ДПМНЕ помеѓу 13 и 28 отсто, додека во вториот круг, тие добија помеѓу 17 и 31 отсто, односно помеѓу 13 и 21 отсто.

радиодифузерите поканети на дебати и актуелни програми.⁸² Во двата круга, ДУИ доминираше во покривањето на мониторираните онлајн медиуми на албански јазик, при што Lajmpress.org, исто така, ѝ даде на партијата одредена позитивна покриеност. Kurir.mk на македонски јазик опширно ја опфати ВМРО-ДПМНЕ, најчесто со неутрален тон.

Само неколку кандидати изразија интерес за користење на бесплатното емитување на двата јавни телевизиски канали. Изборот на кандидатите за бројни телевизиски дебати и ток-шоуа во приватните медиуми го вршеа уредниците. Повеќето вонпарламентарни партии и независни кандидати добија ограничена уредничка покриеност во првиот круг, делумно поради нивните ненагласени активности во кампањата, и, исто така, имаа неколку платени политички реклами поради нивниот ограничен буџет.⁸³ Данела Арсовска (Скопје) и Максим Димитриевски (Куманово) ја добија речиси целата национална покриеност посветена на независните кандидати во информативните програми на мониторираните канали во вториот круг. Со помалку кандидати, мониторираните радиодифузери им обезбедија на гласачите доволно информации за натпреварувачите во вториот круг.

XI. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ

A. ЗАКОНСКА РАМКА

Законската регулатива за решавање на изборните спорови содржи бројни празнини и нејаснотии кои го попречуваат процесот, вклучително и во однос на кратките рокови, барањето за јавна расправа и разгледување на жалбите во изборните комисии на пониско ниво.⁸⁴ Двосмислената формулација на новите рокови воведени со измените на Изборниот законик во септември 2021 година создаде дополнителна неизвесност.⁸⁵ И покрај честите ревизии на законот, претходните препораки на ОДИХР во врска со одлучувањето за изборните спорови остануваат неадресирани. Правната положба на гласачите да поднесуваат приговори останува ограничена на случаите во врска со избирачките списоци и нивните индивидуални избирачки права, спротивно на меѓународната добра пракса⁸⁶ Граѓанските набљудувачи немаат право да поднесуваат приговори.⁸⁷

⁸² На каналите на македонски јазик, албанските партии добија до 3 отсто од покриеноста во тековните програми и дебати во првиот круг, и до 2 отсто во вториот круг, додека каналите на албански јазик ги покриваа овие партии речиси исклучиво. И покрај тоа што платеното рекламирање од страна на етничките албански партии речиси отсутуваше од каналите на македонски јазик, околу 86 и 81 отсто од платеното рекламирање во *Алсат-М* за време на мониторингот беше од страна на албанските партии.

⁸³ Освен Данела Арсовска, која во двата круга доби 7, односно околу 3 отсто од платениот рекламен дел на ВМРО-ДПМНЕ во текот на мониторингот и беше видлива во целиот период на кампањата.

⁸⁴ По правило, подносителите имаат рок од 2 дена да поднесат приговор, при што се предвидени 1-3 дена за разгледување на повеќето приговори. По последните промени, приговорите за денот на изборите од страна на гласачите мора да бидат поднесени во рок од 12 часа (претходно 24 часа) и да бидат разгледани во рок од 2 часа. Дел h П.3.3(95) од [Појаснувачкиот извештај на Кодексот на добри практики](#) наведува дека „временските рокови мора [...] да бидат доволно долги за да овозможат жалба, да гарантираат остварување на правото на одбрана и издржана одлука. Рокот од три до пет дена во прва инстанца (за поднесување жалби и за донесување пресуди) се чини разумен.“

⁸⁵ Ова го поттикна Управниот суд да побара официјално појаснување од Министерството за правда. Судот ја извести МНИ на ОДИХР дека од 15 октомври не добиле одговор и одлучи да го примени најдолгиот рок предвиден со законот (3 дена) за сите жалби во врска со нерегуларностите на денот на изборите.

⁸⁶ Дел П.3.3.f од [Кодексот на добри практики](#) препорачува дека „[сите] кандидати и сите гласачи регистрирани во соодветната изборна единица мора да имаат право на жалба. Може да се наметне разумен кворум за жалби од страна на гласачите за резултатите од изборите“.

⁸⁷ Само забелешките на набљудувачите за наводните неправилности можат да бидат внесени во дневниците на ИО.

Правниот статус за поднесување приговори треба да се прошири и на гласачите и граѓанските набљудувачи. За да се овозможи соодветно време за поднесување и постапување по жалбите, роковите би требало да се усогласат со меѓународната добра пракса.

Според Изборниот законик, приговори во прва инстанца можат да се поднесат до ОИК, ДИК и основните судови. Основните судови и ДИК ги разгледуваат приговорите против прекршоците во кампањата, но нивната надлежност за овие прашања не е јасно дефинирана. Приговори во врска со финансирање на кампањата и злоупотреба на административните ресурси можат да се поднесат до ДКСК. Управниот суд е последната инстанца за поднесување жалба за поголемиот дел од приговорите. За разлика од одлуките на ДИК за повреда на индивидуалните права, прописите на ДИК можат да бидат оспорени само пред Уставниот суд, без брза постапка, која ја ограничува можноста за ефективен правен лек.⁸⁸

За да се обезбеди ефикасен лек, законот треба да предвидува можност за навремена судска контрола на сите административни одлуки поврзани со изборите, вклучувајќи ги и сите прописи на Државната изборна комисија.

Б. ПРЕДИЗБОРНИ ПРИГОВОРИ

Почнувајќи од 15 октомври, ДИК прими и разгледа на јавни седници 23 приговори, од кои повеќето се однесуваа на избирачкото право, вклучувајќи го и гласањето во домашни услови; од нив, 17 беа уважени. Во повеќето случаи ДИК не ги почитуваше роковите за разгледување на приговорите и многу одлуки не беа објавени, што ја намали транспарентноста. Упатствата на ДИК за постапување по приговори беа усвоени доцна во процесот и содржеа несогласувања во однос на роковите, што влијаеше на соодветното разбирање на потребните процедури, особено на ниво на ОИК.⁸⁹ Во согласност со законот, ДИК одржуваше електронски систем за поднесување и следење на жалби, но не го пушти во употреба до 6 октомври и не го ажурираше постојано, што резултираше со ограничени информации во јавноста за приговорите и соодветните одлуки. Ниту законот, ниту упатствата на ДИК не бараат изборните комисии да ги известат странките во предметот за расправата; ДИК потврди дека само регистрираните кандидати биле поканети да присуствуваат на расправата, спротивно на меѓународната добра пракса.⁹⁰

ДКСК разгледа два приговори на јавна седница, со почитување на процесните права на странките во предметот. Сепак, 30 пријави поднесени до ДКСК од распишувањето на изборите, поголем дел од кои наведуваат злоупотреба на државните ресурси, не беа третирани како приговори и не беа разгледани во брза постапка, поткопувајќи го ефикасниот правен лек.

Управниот суд прими и пресуди по 14 приговори пред првиот круг од изборите, 12 во врска со регистрација на кандидатите и 2 во врска со исполнувањето на условите на одредени медиуми да добијат државно финансирање за платено политичко рекламирање; сите беа одбиени или отфрлени. Како што налага законот, Управниот суд навремено ги објави одлуките по жалбите. И покрај уставното барање за јавна расправа, Управниот суд ги разгледа повеќето жалби без расправа, спротивно на меѓународните обврски.⁹¹

⁸⁸ Став 5.10 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година](#) наведува дека „секој ќе има ефективен правен лек против управните одлуки, со цел да се гарантира почитување на основните права и да се обезбеди правен интегритет“.

⁸⁹ Упатството за разгледување на жалбите од ОИК беше усвоено на 30 септември и објавено на 3 октомври, а упатството за разгледување од ДИК беше усвоено на 8 октомври и објавено на 11 октомври.

⁹⁰ Дел II.3.3.з. од Кодексот на добри практики предвидува дека „правото на подносителот на сослушување во кое се вклучени двете страни мора да биде заштитено“.

⁹¹ Членот 16 од [ICSPR](#) предвидува основно право на фер и јавно сослушување од страна на надлежен суд.

За да се зголеми транспарентноста и да се обезбеди правична постапка, правото на јавна расправа во која ќе учествуваат двете страни треба да биде заштитено и во судовите и во изборните комисији.

В. ПРИГОВОРИ НА ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ И ПО ИЗБОРИТЕ

На првиот избран ден беа поднесени 699 приговори од гласачите во врска со нивното избирачко право, од кои 495 беа уважени.⁹² Во вториот круг од изборите, вклучително и вториот круг од изборите за градоначалник во Дебар на 14 ноември, ДИК пријави 794 приговори во врска со избирачкото право, од кои 699 беа усвоени. Приговорите во врска со избирачкото право може да се поднесат лично до ОИК или по електронски пат. Иако во некои случаи ОИК брзо постапуваа по овие приговори, по многу од нив беше постапувано по изминување на рокот, претежно поради доцнење во комуникацијата со ДИК.⁹³ Покрај тоа, недоволното разбирање на ОИК на процедурите за постапување по приговорите доведе до нивна недоследна примена; иако ОИК беа генерално вклучени во обработката на приговорите, многу ОИК се воздржаа од нивно разгледување и ги доставија приговорите до ДИК за одлука. Како резултат на тоа, голем број приговори во првиот круг во врска со избирачкото право не беа разгледани, лишувајќи ги тие гласачи од можноста да гласаат и поткопувајќи ја ефикасната правна заштита. МНИ на ОДИХР забележа дека кога ОИК разгледувале приговори, истите не биле разгледувани на јавни седници, ниту на колегијален начин.

Треба да се разгледа можноста за зајакнување на капацитетот на Општинските изборни комисији и релевантните процедури за постапување по приговорите. Електронскиот систем за поднесување и следење приговори би требало да се надгради за да се обезбедат навремени ажурирања на поднесените приговори и да се зголеми транспарентноста.

По првиот круг, ДИК разгледа 14 приговори, 2 во врска со кршење на молкот за време на кампањата и 12 во врска со резултатите, сите поднесени од изборните кандидати.⁹⁴ Сите овие беа одбиени или отфрлени, често без соодветно разгледување на суштината на приговорот и обезбедените докази во врска со наводниот прекршок.⁹⁵ Три приговори беа отфрлени поради тоа што биле поднесени од неовластен претставник, без да им се даде можност на изборните кандидати повторно да ги поднесат приговорите преку нивниот законски овластен претставник;⁹⁶ четири приговори беа отфрлени поради тоа што биле поднесени непосредно по истекот на рокот.⁹⁷ По вториот круг, ДИК разгледа 15 приговори во

⁹² Почнувајќи од 30 октомври, ДИК не можеше да го потврди вкупниот број на приговори за првиот круг, поради голем број двојни приговори поднесени лично и по електронски пат. Пред вториот круг, ДИК разгледа 122 дополнителни приговори од гласачите во врска со нивното избирачко право и гласањето во домашни услови, од кои 82 беа уважени.

⁹³ ОИК немаа пристап до регистарот на гласачи и беа задолжени да ги проверат податоците на гласачите со ДИК. Големите број вакви барања во првиот избран круг доведе до значително заостанување, кое дополнително се зголеми поради техничките проблеми. Некои ОИК ја информираа МНИ на ОДИХР дека ги добиле потребните информации непосредно пред завршувањето на гласањето.

⁹⁴ Петнаесет приговори во врска со резултатите од првиот круг беа повлечени, вклучително и приговорите поднесени од АА, ДУИ, СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ. Некои изборни учесници ја информираа МНИ на ОДИХР дека нивните приговори се повлечени во очекување да бидат одбиени поради недостаток на докази поради строгите законски критериуми за допуштеноста на доказите, како и поради недостаток на доверба во системот за решавање на изборните спорови.

⁹⁵ Во неколку случаи, ДИК одби да ги разгледа поднесените докази поради отсуство на соодветна забелешка во записниците за резултати или ги отфрли жалбите поради недостаток на докази без да се обиде соодветно да ги испита доказите поднесени од подносителот, и покрај претходната препорака на ОДИХР.

⁹⁶ Дел II.3.36 од [Кодексот на добри практики](#) препорачува дека „постапката мора да биде едноставна и лишена од формализам, особено во врска со допуштеноста на жалбите“.

⁹⁷ Иако два отфрлени приговори наведуваа проблеми во врска со сумирањето и оттука според законот може да се поднесат во рок од 48 часа од објавувањето на резултатите, ДИК во соодветните одлуки истакна дека овие приговори мора да се поднесат во рок од 48 часа од затворањето на гласањето.

врска со резултатите, од кои 14 беа одбиени или отфрлени.⁹⁸ Еден приговор беше уважен, а ДИК ги поништи резултатите на едно избирачко место во Желино. Иако сите приговори беа разгледани на јавни седници, странките не беа секогаш поканети да присуствуваат, а некои седници не беа пренесувани на интернет. Генерално, повеќекратните недостатоци во постапувањето по приговорите во ДИК го нарушија правото на ефективна правна заштита, во спротивност со обврските на ОБСЕ.⁹⁹

За да се гарантира ефикасна правна заштита, правилата за допуштеност на приговорите треба да утврдат разумни услови, а опсегот на допуштени докази не треба да биде неоправдано ограничен. Одлуките и постапките на изборната администрација треба да бидат образложени, обезбедувајќи соодветни гаранции за ефикасно испитување на основноста на приговорите.

Две одлуки на ДИК за резултатите од првиот круг беа обжалени до Управниот суд. Двете беа поништени, и резултатите на две избирачки места во Дебар и Шуто Оризари беа поништени. Пет одлуки на ДИК за резултатите беа обжалени до Управниот суд по вториот круг. Одлуката на ДИК во врска со поништувањето на резултатите на едно избирачко место во Желино беше поништена, додека сите други одлуки на ДИК беа уважени.

Државното јавно обвинителство објави дека добило голем број пријави за потенцијално криминално однесување за време на изборниот период, вклучително и за наводно купување гласови и притисок врз гласачите, како и за насилни инциденти за време на предизборен настан и во живеалиштето на кандидатот.¹⁰⁰ По затворањето на МНИ на ОДИХР, овие случаи сè уште беа под истрага.

XII. ГРАЃАНСКИ И МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ

Изборниот законик предвидува граѓанско и меѓународно набљудување и им дава право на пријавените учесници да назначат свои овластени претставници кои ќе го следат целиот изборен процес, придонесувајќи за транспарентноста на изборниот процес. Граѓанските здруженија и странските организации кои се регистрирани најмалку една година пред денот на изборите и во чија повелба е вграден принципот на заштита на човековите права, можат да аплицираат во ДИК најдоцна 10 дена пред денот на изборите за акредитација на набљудувачите.¹⁰¹ Претставниците на кандидатите во изборните органи на пониско ниво можат да бидат регистрирани во ОИК најдоцна два дена пред денот на изборите. Изборниот законик не го регулира експлицитно процесот на акредитација за вториот круг од изборите. ДИК ги објави податоците за акредитираните набљудувачи непосредно пред вториот круг на изборите, меѓутоа бројките наведени на интернет страницата на ДИК не одговараа целосно на бројките објавени на седниците. Немаше информации за овластените претставници на пријавените кандидати.

На инклузивен начин ДИК го продолжи периодот на акредитација на набљудувачите за сите организации кои сакаат да набљудуваат пред секој изборен круг, без поставување на рокови. И покрај поканата од ДИК упатена до сите организации со право да ги набљудуваат изборите,

⁹⁸ Повлечени беа осум приговори, 7 - од СДСМ и 1 - од ВМРО-ДПМНЕ.

⁹⁹ Став 5.10 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година](#) наведува дека „секој ќе има ефективен правен лек против управните одлуки, со цел да се гарантира почитување на основните права и да се обезбеди правен интегритет“.

¹⁰⁰ Во рамките на Државното јавно обвинителство беше формирана комисија за координација на истрагата за изборните нерегуларности.

¹⁰¹ Додека Изборниот законик и роковникот на ДИК утврдуваат дека барањата за акредитација се поднесуваат најдоцна 10 дена пред денот на изборите, Кодексот на однесување на ДИК за локалните избори 2021 година наведува 5 дена пред денот на изборите.

капацитетот и интересот кај ГО беше ограничен. Акредитациите издадени во првиот круг за набљудувачите и странските новинари, како и за претставниците на изборните учесници кои се натпреваруваа во вториот круг, продолжија да важат и за прегласувањата. Вкупно за двата круга ДИК акредитираше 7 граѓански набљудувачки организации со вкупно 1.210 набљудувачи, како и 2 меѓународни организации и 19 дипломатски и странски делегации.¹⁰² Меѓу граѓанските набљудувачки организации, ЦИВИЛ – Центар за слобода беше единствената група која спроведе долгорочни набљудувачки активности низ целата земја, почнувајќи од средината на август. Во двата изборни дена, ЦИВИЛ распореди околу 280 краткорочни набљудувачи. Организацијата ги презентираше наодите од предизборното следење на медиумите и кампањите на неколку прес-конференции и на својата интернет страница пред двата изборни дена и известуваше за своите забелешки во текот на двата изборни дена, придонесувајќи за транспарентноста на процесот.

По првиот круг, ЦИВИЛ ја информираше МНИ на ОДИХР дека некои од нивните набљудувачи биле попречени во работата за време на првиот круг од изборите, укажувајќи на недоволно разбирање на процедурите од страна на членовите на ИО, но го наведе и фактот дека нивните акредитациони бецови издадени од ДИК не ги содржеле потребните лични податоци за идентификација. Понатаму, означувањето на припадност не е потребно за акредитација на набљудувачи или за акредитационите бецови за набљудувачи или претставници на кандидатите. И покрај постојаните апели на ДИК по првиот круг до сите изборни службеници да ја почитуваат законската обврска за олеснување на пристапот на сите акредитирани лица до сите фази на изборниот процес и да им овозможат на медиумите да ја извршуваат својата работа во избирачките места, пречките за некои набљудувачи и новинари во неколку избирачки места се задржаа.¹⁰³

Органите на изборната администрација на сите нивоа треба да обезбедат непречен пристап на сите акредитирани набљудувачи во целиот изборен процес. За да се зголеми транспарентноста, изборната администрација треба да води евиденција за сите набљудувачи и претставници на кандидатите акредитирани за набљудување, истата навремено да ја објави и да им обезбеди на акредитираните соодветна идентификација, јасно посочувајќи ги нивните имиња и припадност.

ХШ. ИЗБОРНИ ДЕНОВИ

А. ПРВ КРУГ

Првиот круг од изборите на 17 октомври беше генерално мирен, со излезност на гласачите од 51,4 отсто, која ја објави ДИК.¹⁰⁴ ДИК споделуваше информации во врска со процесот на гласање во текот на целиот изборен ден и започна да ги објавува на својата интернет страница деталните прелиминарни изборни резултати од избирачките места во текот на изборната ноќ, што ја зголеми транспарентноста. Претседателите на 55 отсто од ИО посетени од набљудувачите на МНИ на ОДИХР беа жени, додека севкупно, 47 отсто од членовите на ИО во посетените избирачки места беа жени.

¹⁰² Најголемата група граѓански набљудувачи беше распоредена од АКЦИОС 2017 Скопје, со 512 акредитирани набљудувачи во првиот круг, согласно соопштението на ДИК на своите седници. Сепак, податоците објавени од ДИК укажуваат на 529 набљудувачи. За вториот круг беа акредитирани дополнителни 221 набљудувач.

¹⁰³ По првиот круг, ДИК доби вакви известувања од ЦИВИЛ и од Здружението на новинарите на Македонија. [Апелот](#) на ДИК беше објавен од страна на голем број медиуми. На вториот круг од изборите, претседателот на ДИК го повтори апелот на прес-конференција, како одговор на наводите дека новинарите биле попречувани да влезат во избирачко место.

¹⁰⁴ ДИК во текот на изборната ноќ објави прелиминарна излезност од 48,99 отсто во 18:30 часот.

Отворањето на избирачките места беше позитивно оценето во 58 од вкупно 64 избирачки места коишто беа набљудувани од набљудувачите на МНИ на ОДИХР. Меѓутоа, во 8 избирачки места каде што беше набљудувано отворањето, УБИГ не функционираа, а 31 ИО имаа потешкотии со ракувањето со уредите. Процедурите на отворање на избирачките места беа генерално запазени, иако 10 ИО не им покажаа на сите присутни дека гласачките кутии се празни ниту ги запечатија правилно, а 5 не го внесоа серискиот број на печати во дневникот на ИО. Во 27 од набљудуваните избирачки места имаше претежно кратки одложувања на почетокот на гласање.

Набљудувачите на МНИ на ОДИХР позитивно го оценија гласањето во 97 отсто од вкупно 625 избирачки места што беа набљудувани, карактеризирајќи го процесот како транспарентен, мирен и добро организиран. Генерално, мерките за заштита од КОВИД-19 се почитуваа, иако социјалното дистанцирање не се одржуваше секогаш. Многу набљудувачи на МНИ на ОДИХР пријавија проблеми со УБИГ, и во 14 отсто од избирачките места забележаа дека поради овие проблеми процесот на гласање не се одвива непречено. Во 4 отсто од избирачките места каде што беше спроведено набљудување, УБИГ не беа функционални, додека во многу други избирачки места, уредите имаа различни технички проблеми. Постојан и широко распространет проблем беше неможноста УБИГ да ги совпаднаат отпечатоците од прстите на гласачите со избирачкиот список; во 75 отсто од набљудуваните избирачки места, не секој гласач на избирачкиот список можеше позитивно да се идентификува со скенирање на отпечатоците. Ова се чини дека особено ги погоди повозрасните гласачи и гласачите во руралните области. Повеќето набљудувани ИО во избирачките места професионално се справија со овие проблеми. ДИК ги припиша овие проблеми на лошиот квалитет на податоците за отпечатоци во базата на податоци обезбедена од Министерството за внатрешни работи, наведувајќи дека најмалку една четвртина од овие податоци се идентификувани од ДИК како несоодветни. По денот на изборите, ДИК не објави официјална информација за податоците собрани од УБИГ ниту за бројот на гласачи кои биле додадени во избирачките списоци на денот на изборите.

За да се зајакне кредибилитетот и да се обезбеди интегритетот на системот за биометриска идентификација на гласачите, Државната изборна комисија треба да го објави бројот на гласачи чии отпечатоци се идентификувани со опремата, по изборни единици и избирачки места, како дел од објавувањето на прелиминарните резултати.

ДИК објави дека овластила седум ИО да продолжат со гласањето без користење на УБИГ и предупреди дека онаму каде што ИО се префрлиле на претходниот систем без овластување од ДИК, гласањето ќе биде откажано. По денот на изборите, ДИК потврди дека не се потврдени вакви случаи по верификацијата на записниците за резултатите. ДИК, исто така, го продолжи гласањето за 30 минути и објави дека гласачите кои биле во просториите на избирачкото место во времето на затворање ќе можат да гласаат. Во 11 избирачки места, гласањето беше продолжено за повеќе од еден час како резултат на долготрајните прекини поради техничките проблеми со УБИГ.

За зајакнување на интегритетот и довербата во процесот на гласање, властите треба да преземат сеопфатни напори за подобрување на квалитетот на базите на податоци кои се користат за идентификација на гласачите на денот на изборите и функционалноста на биометрискиот систем за идентификација на гласачите.

Без оглед на проблемите со УБИГ, процедурите за идентификација на гласачите беа генерално следени во набљудуваните избирачки места. Во 14 отсто од набљудуваните избирачки места, на еден или повеќе гласачи не им беше дозволено да гласаат, најмногу поради тоа што не можеа да достават валидна лична карта или да се најдат на избирачкиот список на тоа избирачко место. Постапките за гласање беа генерално почитувани, иако набљудувачите на МНИ на ОДИХР истакнаа дека не сите гласачи ги означиле своите гласачки ливчиња во тајност (6 отсто од

набљудуваните избирачки места). Набљудувачите на МНИ на ОДИХР забележаа повеќе случаи на групно гласање (8 отсто од набљудуваните избирачки места), што негативно влијае на учеството на жените. Во 3 отсто од набљудуваните избирачки места гласачките кутии не беа соодветно запечатени.

Материјалите од кампањата и активностите од кампањата беа забележани во околината на 4 отсто од избирачките места набљудувани од МНИ на ОДИХР. Набљудувачите на МНИ на ОДИХР, исто така, пријавија неколку изолирани индиции за заплашување на гласачите во и околу избирачките места. Во 6 отсто од набљудуваните избирачки места, лицата кои не се членови на ИО, следеле кој гласал, иако најверојатно со цел да се следи излезноста на гласачите.

Набљудувачите на МНИ на ОДИХР пријавија дека 5 отсто од набљудуваните избирачки места биле преполни. Околу 53 отсто од избирачките места не беа оспособени за самостоен пристап на лицата со телесна попреченост, а во 26 отсто, распоредот не беше соодветен за таквите гласачи. Девет отсто од набљудуваните избирачки места немаа брајов шаблон за гласање за гласачите со оштетен вид.

Овластените претставници на кандидатите беа присутни во 89 отсто од набљудуваните избирачки места; во 4 отсто, покрај членовите на ИО, други лица, претежно претставници на кандидатите, се мешаа или го насочуваа процесот на гласање. Граѓанските набљудувачи беа присутни само во 10 отсто и на моменти се чинеше дека се *де факто* партиски набљудувачи.

Броењето на гласовите беше позитивно оценето во 49 од 61 набљудувано избирачко место, но набљудувачите на МНИ на ОДИХР објавија дека многу ИО не ги следеле утврдените процедури. Овластените претставници на кандидатите беа присутни на 48 од набљудуваните пребројувања на гласовите, а граѓанските набљудувачи на само 5. Набљудувачите на МНИ на ОДИХР пријавија десет случаи на непотребно мешање во пребројувањето, сите од страна на претставниците на кандидатите. Набљудувачите на МНИ на ОДИХР пријавија чести случаи во кои ИО не ги следеле основните процедури за порамнување пред да ги отворат гласачките кутии, или кога бројот на потписи на гласачите на избирачкиот список, податоците од УБИГ за излезноста и бројот на неискористени гласачки ливчиња не се совпаѓале. Набљудувачите на МНИ на ОДИХР пријавија дека од 8 пребројувања бројките не се точно внесени во записниците за резултати. Лица кои не се членови на ИО учествувале во 14 пребројувања, а на 9 избирачки места членовите на ИО однапред го потпишале формуларот за резултати. Триесет и еден набљудуван ИО имаше проблеми со пополнувањето на записниците за резултати, најмногу поради недоволно разбирање на процедурите. Во 25 избирачки места, ИО не изложи копии од записниците за јавен увид.

И покрај тоа што набљудувачите на МНИ на ОДИХР оценија дека утврдувањето на валидноста на гласачките ливчиња е генерално разумно и конзистентно, значителен број неважечки ливчиња беа забележани низ целата земја.¹⁰⁵ Соговорниците на МНИ на ОДИХР наведоа различни причини за големиот број неважечки гласачки ливчиња, при што некои укажаа на недоволно разбирање на процедурата за обележување на гласачките ливчиња од страна на гласачите како резултат на недоволната едукација на гласачите, додека други делумно наведоа намерно поништување на гласачките ливчиња како протестно гласање против сите кандидати. Изборниот законик предвидува означување на гласачкото ливче со круг околу редниот број на кандидатот како единствена валидна ознака, а истовремено укажува дека гласачкото ливче треба да се смета за валидно доколку волјата на гласачот може да се утврди на јасен и недвосмислен начин. Набљудувачите на МНИ на ОДИХР во неколку случаи забележаа дека гласачките ливчиња каде

¹⁰⁵ Во првиот круг од изборите за градоначалник, вкупно 5,2 отсто од гласачките ливчиња беа прогласени за неважечки. Највисоки стапки се забележани во општините Шуто Оризари со речиси 9,9 отсто, Јегуновце со 8,3 отсто и Бутел со 7,2 отсто.

што имало јасна намера на гласачот (друго обележување освен круг, или круг околу нешто друго, а не околу редниот број) беа неважечки. Изборниот законик не предвидува замена на гласачките ливчиња во случај гласачите ненамерно да ги поништат своите гласачки ливчиња.

Согласно претходната препорака, треба да се размисли за појаснување на правилата за зачувување на валидноста на гласачките ливчиња на кои јасно е изразена волјата на гласачите. Исто така, треба да се разгледа можноста да се овозможи замена на случајно поништени гласачки ливчиња.

Процесот на сумирање беше оценет негативно во 13 од 57 извештаи поднесени од набљудувачите на МНИ на ОДИХР од вкупно 53 ОИК. Во околу една половина од набљудуваните ОИК, условите не беа соодветни за предавање на изборните материјали и за сумирање (32 извештаи). Процесот во многу ОИК беше отежнат поради лошата организација (16 извештаи), недоволниот простор (22 извештаи) и пренатрупаноста (26 извештаи). Почитувањето на мерките за превенција од КОВИД-19 беше значително пониско отколку за време на гласањето. Постапките за сумирање беа претежно следени, иако беа пријавени процедурални пропусти или прекршоци во девет ОИК. Во повеќе од три четвртини од набљудуваните инстанци на сумирање, беше утврдено дека записниците за резултатите од избирачките места содржат мали несогласувања. Набљудувачите на МНИ на ОДИХР пријавија еден случај на мешање во процесот на сумирање, додека седум извештаи наведоа тензии или немири во или околу ОИК.

За да се обезбеди доследност и транспарентност во процесот на пренесување на резултатите, треба да се воспостават и следат јасни процедури за исправање на грешките и несовпаѓањата во записниците за резултати, вклучително и критериуми за пребројување на гласачките ливчиња. Сите релевантни податоци собрани за време на изборниот ден, вклучувајќи го и бројот на гласачи додадени во избирачките списоци, Државната изборна комисија треба навремено да ги објави.

Б. ОБЈАВУВАЊЕ НА КОНЕЧНИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОД ПРВИОТ КРУГ

Конечните резултати од првиот круг на локалните избори на 17 октомври беа потврдени и објавени од ДИК на 23 и 26 октомври.¹⁰⁶ По објавувањето од страна на ДИК, ОИК и ИКГС треба да ги објават деталните конечни резултати на ниво на општина или Град Скопје во рок од 24 часа. Триесет и четири градоначалници беа избрани во првиот круг.¹⁰⁷ Во општините Центар Жупа и Маврово и Ростуша не беше исполнет законскиот услов една третина од запишаните гласачи да излезат на изборите за градоначалник, и изборите за градоначалник во овие две општини ќе се повторат на 17 април 2022 година.

Во согласност со законот, ДИК закажа втор круг од изборите за градоначалник за 31 октомври во Град Скопје и во 43 општини.¹⁰⁸ Од 88 кандидати за градоначалници кои се натпреваруваа во вториот круг, 6 беа независни. Од 25 жени кандидати за градоначалник, ниту една не беше избрана во првиот круг, а само 6 влегоа во вториот круг. Во општина Дебар, изборите за градоначалник беа повторени на 31 октомври на едно избирачко место каде што првиот круг беше поништен.

¹⁰⁶ ДИК објави најголем дел од резултатите на 23 октомври; резултатите од четири избори за градоначалник и седум избори за советници беа објавени по истекот на соодветните рокови за донесување одлуки.

¹⁰⁷ Од нив, 22 беа кандидати на ВМРО-ДПМНЕ, 9 на СДСМ, и 3 на ДУИ. Од поголемите општини, само Прилеп, Штип, Велес и скопските општини Гази Баба и Аеродром избраа градоначалници во првиот круг.

¹⁰⁸ Во Шуто Оризари, вториот круг од изборите за градоначалник се одржа на 31 октомври, а на едно избирачко место каде што првиот круг беше поништен, гласачите гласаа и за општинскиот совет и за советот на Град Скопје.

В. ВТОР КРУГ

Во согласност со методологијата на ОДИХР, во отсуство на краткорочни набљудувачи за вториот круг, МНИ НА ОДИХР не ги набљудуваше изборните постапки на денот на изборите на 31 октомври на систематски и сеопфатен начин, но членовите на мисијата посетија ограничен број избирачки места во Скопје и во 17 општини. Во ограничениот број на посетени избирачки места, процесот на гласање генерално беше оценет како добро организиран, транспарентен и мирен. Воспоставените процедури беа во голема мера почитувани, но во неколку случаи тајноста на гласањето не беше целосно почитувана. Некои проблеми забележани во првиот круг беа повторно забележани на посетените избирачки места, вклучувајќи ги и проблемите со уредите за биометриска идентификација, кои честопати неуспешно ги скенираа отпечатоците на гласачите. Според ДИК, гласањето било продолжено за повеќе од еден час во 12 избирачки места поради прекин на процесот на гласање предизвикан од неисправноста на УБИГ. Забележани беа неколку случаи на кршење на молкот за време на кампањата. Безбедносните мерки против КОВИД-19 беа на сила, но социјалното дистанцирање не се почитуваше секогаш, а личната заштитна опрема не се користеше постојано. Оние пребројувања на гласовите што беа набљудувани беа претежно транспарентни, но почитувањето на утврдените процедури значително варираше помеѓу посетените избирачки места, а некои ИО имаа проблеми со пополнувањето на формуларот за резултатите.

ДИК објави излезност на гласачите од 49,65 отсто.¹⁰⁹ Како и во првиот круг, ДИК споделуваше информации во врска со процесот на гласање во текот на целиот изборен ден и започна да ги објавува прелиминарните резултати по избирачко место на својата интернет страница непосредно по затворањето на избирачките места, што ја зголеми транспарентноста.

ДИК и Министерството за внатрешни работи пријавија изолирани инциденти за време на вториот изборен круг.¹¹⁰ Државното јавно обвинителство објави дека добило некои пријави за потенцијално криминално однесување за време на изборниот ден, претежно во врска со наводно купување гласови и притисок врз гласачите, како и закани упатени до граѓанските набљудувачи на социјалните медиуми, и дека за сите е отворена кривична истрага. ДИК и Канцеларијата на народниот правобранител отворија наменски телефонски линии каде што гласачите можеа да пријават евентуални прекршоци и попречувања на нивните избирачки права.

Г. ПОСТИЗБОРНИ СЛУЧУВАЊА

Конечните резултати од вториот и повторениот прв круг беа постепено потврдени и објавувани од ДИК за време на седниците одржани на 3, 4 и 9 ноември. Како и по првиот круг, ОИК и ИКГС имаа рок од 24 часа од објавувањето од страна на ДИК да ги објават деталните конечни резултати на ниво на општина или Град Скопје. Вториот круг од изборите за градоначалник во општина Дебар, каде што повторените избори во првиот круг во едно избирачко место не резултираа со избор на нов градоначалник, беше закажан за 14 ноември. Конечните резултати за градоначалничките избори во Дебар ДИК ги објави на 24 ноември.

По објавувањето на прелиминарните резултати од вториот круг, Зоран Заев на прес-конференција во изборната ноќ најави оставка од функцијата премиер и претседател на СДСМ. На 4 ноември, раководството на ВМРО-ДПМНЕ повика на предвремени парламентарни избори и формирање ново парламентарно мнозинство и нова влада, наведувајќи дека актуелните власти се делегитимирани од резултатот на локалните избори. Спротивно на тоа, повеќето партии во владејачката коалиција ја зајакнаа нејзината стабилност и ја отфрлија можноста за предвремени

¹⁰⁹ ДИК во текот на изборната ноќ објави прелиминарна излезност од 48.61 отсто во 18:30 часот.

¹¹⁰ На вториот круг од изборите, МВР објави дека го зголемила полициското присуство поради наводи за попречување на изборниот процес.

избори, наведувајќи го самитот на ЕУ во декември и потребата од континуитет со оглед на евентуалниот почеток на пристапните разговори. На 10 ноември господинот Заев рече дека ќе остане на функцијата премиер и како претседател на партијата сè додека не се стабилизира политичката ситуација.¹¹¹ Гласањето за недоверба на владата, поднесено од ВМРО-ДПМНЕ, не беше ставено на дневен ред во собранието на 11 ноември според закажаното, поради немање кворум.

XIV. ПРЕПОРАКИ

Овие препораки, содржани во целиот текст, се даваат со цел да се подобри спроведувањето на изборите во Република Северна Македонија и да се поддржат напорите за нивно целосно усогласување со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни обврски и стандарди за демократски избори. Препораките треба да се читаат заедно со претходните препораки на ОДИХР кои сè уште не се спроведени.¹¹² ОДИХР е подготвена да им помогне на властите за подобрување на изборниот процес и адресирање на препораките содржани во овој и во претходните извештаи.

A. ПРИОРИТЕТНИ ПРЕПОРАКИ

1. Законската рамка треба сеопфатно да се ревидира за да се адресираат сите неадресирани препораки на ОДИХР и да се елиминираат бројните постојни празнини и недоследности. Собранието треба да ја преземе оваа ревизија навремено пред следните избори, по спроведување на отворен и инклузивен консултативен процес во кој се земени предвид предлозите на сите засегнати страни.
2. Властите треба да вложат континуирани напори за да се спротивстават на секаков вид притисок врз гласачите и врз вработените во јавниот и приватниот сектор, вклучувајќи го и купувањето на гласови. Во согласност со постојната легислатива, наводите за притисок и купување гласови треба да бидат темелно истражени и кривично гонети, со заштита на оние кои пријавиле. Јавните институции треба да бидат проактивни во информирањето на јавноста и државните службеници за независните механизми каде што можат да пријават притисок во врска со изборите, а високите државни функционери треба да дадат јасни јавни изјави и писмени упатства дека таквите дејствија нема да се толерираат и дека

¹¹¹ На 10 ноември господинот Заев [изјави](#) дека ќе остане на функцијата „за да помогне во стабилизирањето и евентуалното зголемување на парламентарното мнозинство“ (линк на македонски). На 12 декември, заменик министерот за финансии, Димитар Ковачевски, беше избран со гласање на членството за нов претседател на СДСМ и стана премиер на 16 јануари 2022 година.

¹¹² Според став 25 од [Истанбулскиот документ на ОБСЕ од 1999 година](#), земјите членки на ОБСЕ се обврзаа „навремено да постапуваат по оцената на изборите и по препораките на ОДИХР“. Постапувањето по претходните препораки ОДИХР го оценува на следниов начин: Препораките 14 и 19 од конечниот извештај за локалните избори 2017 година се целосно имплементирани. Препораките 11, 13 и 21 од конечниот извештај за локалните избори 2017 година се претежно имплементирани. Делумно се спроведени препораките 3, 4, 5, 12, 15, 17, 18, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 31 и 32 од конечниот извештај за локалните избори 2017. Препораката 9 од конечниот извештај за референдумот во 2018 година е целосно имплементирана. Препораките од конечниот извештај за референдумот во 2018 година не се целосно имплементирани. Препораките 3, 6, 10, 11 и 17 од конечниот извештај за референдумот во 2018 година се делумно имплементирани. Препораката 22 од конечниот извештај за претседателските избори 2019 година е целосно имплементирана. Препораките од конечниот извештај за претседателските избори во 2019 година не се целосно имплементирани. Препораките 3, 4, 5, 6, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 18, 21, 24 и 27 од конечниот извештај за претседателските избори во 2019 година се делумно имплементирани. Препораката 23 од конечниот извештај за предвремените парламентарни избори во 2020 година е целосно имплементирана. Препораката 2 од конечниот извештај за предвремените парламентарни избори во 2020 година е претежно имплементирана. Препораките 11, 12, 17 и 28 од конечниот извештај за предвремените парламентарни избори во 2020 година се делумно имплементирани. Погледнете ја и [базата на изборни препораки](#) на ОДИХР.

ниту еден граѓанин не треба да се плаши од негативни последици како резултат на поддршката или неподдршката на некој кандидат или партија.

3. За да се обезбеди оперативна независност и ефикасност на Државната изборна комисија, властите треба да гарантираат дека ДИК ќе добие соодветна и навремена буџетска распределба. Капацитетите на персоналот на Комисијата треба да одговараат на одговорностите што ги има Комисијата според Изборниот законик, со клучен персонал вработен на постојана основа.
4. Законската рамка треба да се усогласи со меѓународните стандарди, со отстранување на какви било ограничувања на избирачките права врз основа на интелектуална или психосоцијална попреченост.
5. Точноста на регистарот на гласачи треба да се зајакне преку систематско и електронско ажурирање на податоците, вклучително и за смртни случаи и промени на името, и имплементација на координиран национален систем за стандардизација на адресите.
6. За да се зголеми транспарентноста, Изборниот законик треба да налага целосно пријавување на сите видови приходи и расходи во кампањата од страна на изборните учесници, неколку дена пред денот на изборите. Финансиските извештаи за кампањата треба да вклучуваат распределба на трошоците по изборни единици, а крајниот рок за поднесување на конечните извештаи треба да биде скратен согласно меѓународната добра пракса. Во согласност со претходната препорака, може да се воспостави механизам за електронско поднесување на финансиски извештаи.
7. Одредбите со кои се регулираат информативните емисии на јавниот радиодифузен сервис за време на предизборниот период треба да се ревидираат, со цел да се овозможи уредничка слобода и да се обезбеди правичен пристап и покривање на помалите партии и независните кандидати. Понатамошните реформи треба да имаат за цел зајакнување на квалитетот на содржините што ги произведува јавниот радиодифузен сервис, вклучително и истражувачкото и аналитичкото новинарство.
8. Регулативите за платено политичко рекламирање во медиумите треба да се преиспитаат, со цел да се овозможи непречен пристап до медиумите врз основа на разумни и објективни критериуми. Треба да се воспостави јасен механизам за поделба на буџетот помеѓу помалите партии и независните кандидати. Официјалната одлука за распределба на буџетот за рекламирање во текот на кампањата во медиумите треба да биде објавена навремено.
9. Правниот статус за поднесување приговори треба да се прошири и на гласачите и граѓанските набљудувачи. За да се овозможи соодветно време за поднесување и постапување по жалбите, роковите би требало да се усогласат со меѓународната добра пракса.

Б. ДРУГИ ПРЕПОРАКИ

Законска рамка и изборен систем

10. Законот треба да одреди јасна временска рамка за одржување на повторените избори во случаите кога условот за излезност не е исполнет во првиот круг од изборите за градоначалник. За да се намали ризикот од неуспешни избори, условот за излезност на гласачите за повторени избори би требало да се преиспита.

Изборна администрација

11. За зајакнување на транспарентноста и довербата на јавноста во нивната работа, Државната изборна комисија и Општинските изборни комисији треба да ја објават целата релевантна документација, како што се буџетот, планот за набавки, како и сите прописи и одлуки на конзистентен и навремен начин.
12. Властите треба да обезбедат соодветна и навремена финансиска и оперативна поддршка на Општинските изборни комисији доволно време пред денот на изборите. Комуникацијата и упатствата од Државната изборна комисија до изборните органи на пониско ниво треба да бидат доволно целосни и навремени, со цел да се обезбеди соодветна координација и унифицирано спроведување на постапките.
13. Согласно претходните препораки, базата на податоци на државните и јавните службеници што се користи за селекција на изборните службеници треба да се ажурира, со цел да се обезбеди непречен и ефикасен процес на селекција. Базата на институции од кои вработените се повикуваат да служат во изборните органи би требало да се ревидира.
14. Во координирани напори, државните и локалните власти, како и другите актери вклучени во изборниот процес, треба да преземат понатамошни мерки за да обезбедат самостоен пристап на лицата со различни видови попреченост во целиот изборен процес.

Регистрација на гласачи

15. Регулаторната рамка за постапките за регистрација на гласачите треба да се консолидира и усогласи за да се елиминираат недоследностите.
16. Властите треба да преземат соодветни мерки со цел сите гласачи кои ги исполнуваат условите да бидат вклучени во регистарот на гласачи и избирачките списоци. Изборниот законик треба да се измени соодветно, вклучително и со отстранување на ограничувањата врз основа на истечени документи за идентификација, како и со разјаснување на процедурите за вклучување во избирачките списоци на лицата кои ќе наполнат 18 години помеѓу двата круга.
17. За да се обезбеди значаен пристап до и транспарентност на регистарот на гласачи и избирачките списоци, ДИК треба да објавува податоци за регистрација на гласачите поделени по избирачки места, периодично и пред и по секои избори, притоа ограничувајќи го видот на личните податоци на гласачите кои се јавно достапни и воведувајќи технички заштитни мерки за спречување на нивно неовластено обработување.
18. За да се обезбеди интегритет и доверба на јавноста во изборниот процес, употребата на нови технологии, вклучувајќи ги и уредите за биометриска идентификација, треба да се воведат по истекот на доволно време и со детални одредби за да се обезбеди соодветно тестирање и сите засегнати страни да бидат запознаени со функционирањето на опремата.

Регистрација на кандидати

19. За да се обезбедат еднакви можности во правото да се кандидираат сите кандидати, потребниот број на потписи за поддршка на независните кандидати треба да биде пропорционален на реалниот број регистрирани гласачи по изборна единица. Треба да се

разгледа можноста за нивно стандардизирање до еден отсто од регистрираните гласачи, во согласност со меѓународната добра пракса.

20. Законската рамка треба да биде изменета со цел да се предвидат можности независните кандидати за советници да се натпреваруваат на изборите самостојно.

Кампања

21. Во согласност со принципот на еднаквост на можностите, правилата на кампањата треба да се ревидираат за да се обезбеди порамноправен пристап до медиумите и распределба на просторот за постери и билборди за малите партии и независните кандидати.
22. Политичките партии и релевантните државни и јавни институции треба да преземат понатамошни чекори за да го охрабрат учеството на жените во изборниот процес и во политичкото одлучување.
23. Законската рамка за кампањата треба дополнително да се измени за да се вклучат јасни правила за учество на јавните службеници, вклучително и на социјалните мрежи.

Финансирање на кампањата

24. Законската рамка за финансирање на кампањите треба да се ревидира за да се решат постојните празнини, вклучувајќи ги и празнините во врска со износот на банкарските заеми и можноста за донирање по изборите, како и финансирањето од трети страни. За да се спречи непотребното влијание на приватните донатори и потенцијалната политичка корупција, ограничувањата на донациите и трошоците за локалните избори би требало да се усогласат така што кампањата на кандидатот да не биде финансирана само од една донација.
25. Органите одговорни за надзор на финансирањето на кампањите треба да спроведат ефикасна контрола на приходите од кампањата и трошењето во текот на изборниот процес и треба правилно и навремено да ги разгледаат сите извештаи и приговори во врска со наводните нерегуларности.

Медиуми

26. Националните радиодифузери треба да се потрудат да ги направат своите програми достапни за лицата со сензорни оштетувања. Може да се размисли за измена на Изборниот законик со цел да се обезбедат појасни и поконкретни насоки за пренесување на достапни информации до електоратот.
27. Законскиот услов за дневно известување од страна на медиумскиот регулатор до изборната администрација може да биде заменет со *ад хок* извештаи кои се однесуваат на конкретни проблеми поврзани со изборите.

Приговори и жалби

28. За да се обезбеди ефикасна правна заштита, законот треба да обезбеди навремена судска контрола на сите административни одлуки поврзани со изборите, вклучувајќи ги и сите прописи на Државната изборна комисија.

29. Правилата за допуштеноста на приговорите треба да утврдат разумни услови и опсегот на допуштени докази не треба да биде претерано ограничен. Одлуките и постапките на изборната администрација треба да бидат образложени, обезбедувајќи соодветни гаранции за ефикасно испитување на основаноста на приговорите.
30. За да се зголеми транспарентноста и да се обезбеди правична постапка, правото на јавно сослушување во кое ќе учествуваат двете страни треба да биде заштитено и во судовите и во изборните комисии.
31. Треба да се разгледа можноста за зајакнување на капацитетот на Општинските изборни комисии и релевантните процедури за постапување по приговорите. Електронскиот систем за поднесување и следење жалби може да се надгради за да се обезбедат навремени ажурирања на поднесените приговори и да се зголеми транспарентноста.

Граѓански и меѓународни набљудувачи

32. Органите на изборната администрација на сите нивоа треба да обезбедат непречен пристап на сите акредитирани набљудувачи во целиот изборен процес. За да се зголеми транспарентноста, изборната администрација треба да води евиденција за сите набљудувачи и претставници на изборните кандидати акредитирани за набљудување, истата навремено да ја објави и да им обезбеди на акредитираните лица соодветна идентификација, јасно посочувајќи ги нивните имиња и припадност.

Денот на избори

33. За зајакнување на интегритетот и довербата во процесот на гласање, властите треба да преземат сеопфатни напори за подобрување на квалитетот на базите на податоци кои се користат за идентификација на гласачите на денот на изборите и функционалноста на биометрискиот систем за идентификација на гласачите.
34. За да се зајакне кредибилитетот и да се обезбеди интегритет на системот за биометриска идентификација на гласачите, Државната изборна комисија треба да го објави бројот на гласачи идентификувани со опремата, по изборни единици и избирачки места, како дел од објавувањето на прелиминарните резултати.
35. Согласно претходната препорака, треба да се размисли за појаснување на правилата за зачувување на валидноста на гласачките ливчиња на кои јасно е изразена волјата на гласачите. Исто така, треба да се разгледа можноста да се овозможи замена на случајно поништени гласачки ливчиња.
36. За да се обезбеди доследност и транспарентност во процесот на пренесување на резултатите, треба да се воспостават и следат јасни процедури за исправање на грешките и несовпаѓањата во записниците за резултати, вклучително и критериуми за пребројување на гласачките ливчиња. Сите релевантни податоци собрани за време на изборниот ден, вклучувајќи го и бројот на гласачи додадени во избирачките списоци, Државната изборна комисија треба навремено да ги објави.

АНЕКС I: ИЗБОРНИ РЕЗУЛТАТИ

ПРВ КРУГ, 17 ОКТОМВРИ 2021

Општи податоци за регистрација на гласачи	Број
Регистрирани гласачи во избирачкиот список	1.824.864
Регистрирани гласачи во избирачкиот список во земјата	1.740.147
Регистрирани гласачи на списокот на гласачи кои привремено престојуваат во странство	82.461
Регистрирани гласачи за предвременно гласање	10.653
Гласачи додадени во избирачките списоци на денот на изборите	495

ИЗБОРИ ВО ОПШТИНСКИТЕ СОВЕТИ, 17 ОКТОМВРИ 2021¹¹³

Учесник	Вкупен број на добиени гласови	Број на општински совети со избрани советници	Советници	
			Вкупен број	Женски советници
Граѓанска опција за Македонија – ГРОМ	2.689	1	2	1
Коалиција за промени – ЛДП/ДОМ	34.367	19	24	4
Демократска унија за интеграција - ДУИ	130.003	31	167	60
Коалиција “Сите заедно” – ДУИ/АА/А	1.339	1	4	1
Алијанса на Албанците и Алтернатива – АА/А	65.605	24	80	23
ВМРО-ДПМНЕ и Коалицијата „Обнова на Македонија”	355.262	72	469	182
Демократска партија на Турците во Македонија – ДПТМ	9.780	6	16	3
Алтернатива	370	1	1	–
Демократска партија на Албанците - ДПА	8.398	3	9	1
Коалиција предводена од СДСМ „Најдоброто за мојата општина”	233.443	78	396	171
Партија за движење на Турците во Македонија – ПДТ	1.591	2	2	–
Левица	69.346	26	49	14

¹¹³ Вклучени се и резултатите од повторените избори во две избирачки места за општинските совети на Дебар и Шуто Оризари и Советот на Град Скопје, одржани на 31 октомври.

Учесник	Вкупен број на добиени гласови	Број на општински совети со избрани советници	Советници	
			Вкупен број	Женски советници
Движење БЕСА	26.751	15	35	8
Единствена Македонија – ЕМ	4.092	1	1	–
Сојуз на Ромите во Македонија – СРМ	956	1	2	–
Бошњачки демократски сојуз – БДС	3.545	1	1	–
Движење за национално единство на Турците – ДНЕТ	1.422	1	2	–
РОМ – Ромеске	531	1	1	–
Трајно македонско радикално обединување – ТМРО	3.317	2	3	1
Партија на обединети демократи – ПОДЕМ	789	1	1	–
Демократски сили на Ромите – ДСР	865	1	1	–
Движење за демократија, права и слобода – ДДПС	436	1	1	–
Независни кандидати	65.908	34	67	21
Општи податоци			Број	Проценти
Вкупен број на дадени гласови (вклучително и за Советот на Град Скопје)			1.167.275	–
Вкупно неважечки гласови			55.032	4,71

ИЗБОРИ ЗА ГРАДОНАЧАЛНИК, 17 ОКТОМВРИ 2021 ¹¹⁴

Општина	Регистрирани гласачи	Излезност (%)	Коалиција СДСМ		Коалиција ВМРО-ДПМНЕ		ДУИ		Коалиција АА/А		БЕСА		Независни		Други		Неважечки гласови	
			Добиени гласови	Проценти	Добиени гласови	Проценти	Добиени гласови	Проценти	Добиени гласови	Проценти	Добиени гласови	Проценти	Добиени гласови	Проценти	Добиени гласови	Проценти	Вкупно	Проценти
Аеродром	66.905	51,14	8.973	26,22	18.857	55,11									4.974	14,54	1.413	4,13
Арачиново	10.026	51,63	2.023	39,08			2.286	44,17	764	14,76							95	1,84

¹¹⁴ Вклучени се и резултатите од повторениот прв круг од изборите во едно избирачко место во Дебар.

Конечен извештај на Мисијата на ОДИХР за набљудување на избори

Општина	Регистрирани гласачи	Излезност (%)	Коалиција СДСМ		Коалиција ВМРО-ДПМНЕ		ДУИ		Коалиција АА/А		БЕСА		Независни		Други		Неважечки гласови	
			Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Вкупно	Проценти
Берово	10.758	60,83	3.354	51,25	2.551	39,98									238	3,64	401	6,13
Битола	80.882	56,64	17.926	39,23	19.571	42,83							1.082	2,37	4.454	9,75	2.659	5,82
Богданци	6.633	63,00	2.128	50,92	1.748	41,83							86	2,06			235	5,62
Боговиње	28.307	36,92					4.942	47,29	2.878	27,54	2.035	19,47			331	3,17	264	2,53
Босилово	12.334	57,77	2.708	38,01	4.156	58,33											262	3,68
Брвеница	15.732	43,97	1.051	15,19	2.052	29,67	1.065	15,40	876	12,66			1.319	19,07	320	4,63	234	3,38
Бутел	33.364	51,17	6.831	40,01	9.012	52,79											1.229	7,20
Центар	43.951	51,04	9.026	40,24	7.462	33,27									4.689	20,90	1.254	5,59
Центар Жупа	7.317	25,78	<i>Поништени избори поради недоволна излезност на гласачите</i>															
Чаир	58.208	46,01					13.020	48,87	9.849	36,97	1.071	4,02			843	3,16	1.859	6,98
Чашка	6.171	69,37	1.688	39,43	1.088	25,41	1.436	33,54									76	1,78
Чешиново - Облешево	5.390	67,66	1.386	38,00	1.511	41,43									625	17,14	125	3,43
Чучер Сандево	7.936	58,59	1.929	41,48									2.485	53,44			236	5,08
Дебар*	19.211	42,11					3.747	46,32	4.021	49,70					35	0,43	287	3,55
Дебарца	4.350	65,49	979	34,36	734	25,76							1.053	36,96			83	2,91
Делчево	14.757	58,30	4.389	51,14	3.635	42,35											559	6,51
Демир Хисар	6.965	73,71	2.432	47,37	2.409	46,92											293	5,71
Демир Капија	3.250	77,26	1.219	48,59	1.194	47,59											98	3,91
Дојран	2.677	74,41	1.060	53,21	802	40,26									51	2,56	79	3,97

Општина	Регистрирани гласачи	Излезност (%)	Коалиција СДСМ		Коалиција ВМРО-ДПМНЕ		ДУИ		Коалиција АА/А		БЕСА		Независни		Други		Неважечки гласови		
			Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Вкупно	Проценти	
Долнени	11.840	60,53	1.521	21,22	1.347	18,79	2.047	28,56			198	2,76			1.822	25,42	232	3,24	
Гази Баба	61.413	48,68	8.804	29,45	17.910	59,91									1.118	3,74	2.020	6,76	
Гевгелија	19.076	67,48	4.465	34,69	6.064	47,11							504	3,92	1.128	8,76	711	5,52	
Горче Петров	38.529	50,52	6.597	33,89	9.779	50,24									2.355	12,10	736	3,78	
Гостивар	81.083	39,02					13.190	41,69	15.724	49,70	909	2,87			333	1,05	1.368	4,32	
Градско	3.113	66,95	841	40,36	1.160	55,66											83	3,98	
Илинден	14.312	63,58	1.815	19,95	4.861	53,42							2.081	116	20,87		346	3,80	
Јегуновце	10.225	46,81	1.976	41,29	2.412	50,40											398	8,32	
Карбинци	3.215	72,47	829	35,58	1.384	59,40											117	5,02	
Карпош	54.639	52,86	9.311	32,24	6.560	22,71									11.505	117	39,84	1.504	5,21
Кавадарци	32.163	65,25	4.677	22,29	15.182	72,35											1.126	5,37	
Кичево	50.746	45,14			8.801	38,42	8.545	37,30					4.527	19,76	137	0,60	898	3,92	
Кисела Вода	53.167	52,80	7.691	27,40	14.691	52,34									4.402	15,68	1.201	4,28	
Кочани	32.972	50,15	8.028	48,55	7.425	44,90											1.082	6,54	
Конче	2.769	74,65	968	46,83	859	41,56									172	8,32	67	3,24	
Кратово	7.862	61,91	1.445	29,69	2.378	48,86							781	16,05			261	5,36	
Крива Паланка	16.849	68,54	6.321	54,73	4.032	34,91									755	6,54	441	3,82	

¹¹⁶ Вкупно за двајца независни кандидати, од кои Жика Стојановски влезе во вториот круг со 1.821 глас, односно 20,01 отсто.

¹¹⁷ Вкупно за четворица други партиски кандидати, од кои кандидатот на ГРОМ влезе во вториот круг со 6.841 глас, односно 23,69 отсто.

Општина	Регистрирани гласачи	Излезност (%)	Коалиција СДСМ		Коалиција ВМРО-ДПМНЕ		ДУИ		Коалиција АА/А		БЕСА		Независни		Други		Неважечки гласови	
			Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Вкупно	Проценти
Кривогаштани	4.637	74,92	1.766	50,83	1.438	41,39									166	4,78	104	2,99
Крушево	7.955	70,06	2.937	52,70	2.314	41,52											322	5,78
Куманово	93.986	49,21	15.142	32,74	8.582	18,56			4.257	9,20			15.164	32,79			2.076	4,49
Липково	26.042	37,49					7.087	72,59	1.664	17,04	544	5,57			189	1,94	279	2,86
Лозово	1.984	78,23	695	44,78	428	27,58							268	17,27	87	5,60	74	4,77
Македонска Каменица	6.735	59,64	1.270	31,62	1.198	29,82							1.236	118	30,77		235	5,85
Македонски Брод	4.978	76,18	1.025	27,03	1.418	37,39							1.198	31,59			151	3,98
Маврово и Ростуша	10.144	32,00	Поништени избори поради недоволна излезност на гласачите															
Могила	5.195	71,01	1.358	36,81	2.113	57,28									72	1,95	146	3,96
Неготино	15.983	70,53	4.839	42,93	5.855	51,94											579	5,14
Новаци	2.868	74,37	943	44,21	1.094	51,29									30	1,41	66	3,09
Ново Село	11.309	44,50	2.391	47,51	2.460	48,88											182	3,62
Охрид	52.477	56,54	12.460	42,00	14.380	48,47									1.376	4,64	1.412	4,76
Пехчево	4.072	68,25	1.107	39,83	1.076	38,72							516	18,57			80	2,88
Петровец	7.824	59,30	1.195	25,75	2.964	63,88									225	4,85	256	5,52
Пласница	5.122	34,65					1.359	76,56							366	20,62	48	2,70
Прилеп	63.436	63,80	14.655	36,21	22.196	54,84							1.071	2,65	901	2,23	1.649	4,07
Пробиштип	12.545	68,30	4.230	49,41	3.766	43,99											565	6,60
Радовиш	24.540	52,21	3.280	25,86	4.894	38,58							2.071	16,33	1.895	14,94	545	4,30

Конечен извештај на Мисијата на ОДИХР за набљудување на избори

Општина	Регистрирани гласачи	Излезност (%)	Коалиција СДСМ		Коалиција ВМРО-ДПМНЕ		ДУИ		Коалиција АА/А		БЕСА		Независни		Други		Неважечки гласови	
			Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Вкупно	Проценти
Ранковце	3.014	74,68	871	38,69	959	42,60							319	14,17	45	2,00	57	2,53
Ресен	16.378	52,17	3.533	41,35	3.342	39,11	800	9,36							402	4,70	468	5,48
Росоман	3.343	75,68	1.148	45,38	947	37,43							313	12,37			122	4,82
Сарај	32.967	44,78					10.790	73,10	2.606	17,65	893	6,05			87	0,59	385	2,61
Штип	42.045	57,53	9.242	38,21	13.104	54,18									692	2,86	1.153	4,77
Шуго Оризари*	24.230	36,52	3.280	37,07											4.663	53,15	878	9,92
Сопиште	5.219	63,67	986	29,67	2.161	65,03											176	5,30
Старо Нагоричане	3.262	58,71	949	49,56	383	20,00									510	26,63	73	3,81
Струга	61.437	41,36	4.352	17,13			10.956	43,12	9.421	37,08	486	1,91			888	3,49	1.305	5,14
Струмица	49.800	51,46	13.760	53,70	10.291	40,16									346	1,35	1.228	4,79
Студеничани	16.593	45,70					2.440	32,18	1.781	23,49					3.146	41,49	216	2,85
Свети Николе	14.567	62,95	2.964	32,32	4.766	51,97							987	10,76			453	4,94
Теарце	22.450	41,67					3.818	40,82	2.362	25,25	1.969	21,05			683	7,30	522	5,58
Тетово	85.577	44,81	2.373	6,19			11.138	29,04	6.165	16,08	10.496	27,37			6.207	16,19	1.971	5,14
Валандово	9.992	65,92	3.798	57,73	2.455	37,32											326	4,96
Василево	10.688	59,23	3.035	47,94	3.090	48,81											206	3,25
Велес	45.892	52,22	7.789	32,50	12.381	51,67									2.819	11,77	974	4,06
Вевчани	2.075	75,28	698	44,69	776	49,68											88	5,63

Конечен извештај на Мисијата на ОДИХР за набљудување на избори

Општина	Регистрирани гласачи	Излезност (%)	Коалиција СДСМ		Коалиција ВМРО-ДПМНЕ		ДУИ		Коалиција АА/А		БЕСА		Независни		Други		Неважечки гласови	
			Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Вкупно	Проценти
Виница	17.244	52,64	3.592	39,56	4.970	54,74											519	5,72
Врапчиште	26.383	36,15	267	2,80			3.298	34,58	3.946	41,38	309	3,24	115	1,21	1.354	14,19	248	2,60
Зелениково	3.738	61,29	1.015	44,30	1.040	45,40									154	6,72	82	3,58
Желино	24.485	37,62					4.296	46,63	785	8,52	3.877	42,09			119	1,29	135	1,47
Зрновци	2.556	56,03	581	40,57	781	54,54											70	4,89
Град Скопје	467.373	49,23	78.783	34,24									96.652	42,01	38.654	16,81	16.012	6,96
Вкупно	1.824.864	51,44	346.700		319.249		106.260		67.099		22.787		133.828		106.363		60.768	5,20

¹²⁰ Вкупно за двајца независни кандидати, од кои Данела Арсовска влезе во вториот круг со 86.698 гласови, односно 37,68 отсто.

¹²¹ Вкупно за девет други партиски кандидати.

ВТОР КРУГ, 31 ОКТОМВРИ 2021

Општи податоци за регистрација на гласачите	Број
Регистрирани гласачи во избирачкиот список со право на глас во вториот круг	1.335.556
Регистрирани гласачи за предвременно гласање	7.645
Гласачи додадени во избирачките списоци на денот на изборите	684

ИЗБОРИ ЗА ГРАДОНАЧАЛНИК, ВТОР КРУГ, 31 ОКТОМВРИ 2021¹²²

Општина	Регистрирани гласачи	Излезност (%)	Коалиција СДСМ		Коалиција ВМРО-ДПМНЕ		ДУИ		Коалиција АА/А		БЕСА		Независни		Друго		Неважечки гласови	
			Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти					Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти
Арачиново	10.026	59,71	2.873	47,99			3.026	50,54									88	1,47
Битола	80.882	60,21	21.978	45,13	24.708	50,73											2.016	4,14
Боговиње	28.307	35,93					6.336	62,30	3.696	36,34							138	1,36
Брвеница	15.732	45,12			3.486	49,11						3.450	48,61				162	2,28
Центар	43.951	52,55	11.982	51,88	10.016	43,99											954	4,13
Чаир	58.208	45,53					14.647	55,27	10.581	39,93							1.274	4,81
Чашка	6.171	67,25	2.327	56,07			1.734	41,78									89	2,14
Чешиново - Облешево	5.390	71,15	1.693	44,15	2.030	52,93											112	2,92
Чучер Сандево	7.936	64,83	2.610	50,73								2.407	46,78				128	2,49
Дебар*	19.211	44,95					4.291	49,69	4.153	48,09							192	2,22
Дебарца	4.350	65,56	1.276	44,74								1.506	52,81				70	2,45
Демир Хисар	6.965	77,44	2.524	46,79	2.681	49,70											189	3,50

¹²²

Вклучени се и резултатите од вториот круг во општина Дебар, одржан на 14 октомври.

Општина	Регистрирани гласачи	Излезност (%)	Коалиција СДСМ		Коалиција ВМРО-ДПМНЕ		ДУИ		Коалиција АА/А		БЕСА		Независни		Друго		Неважечки гласови	
			Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти			Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Проценти	Добие ни гласови
Демир Капија	3.250	81,69	1.323	49,83	1.287	48,47											45	1.69
Долнени	11.840	57,09	3.053	45,16			3.467	51,29									240	3.55
Гевгелија	19.076	69,54	5.130	38,67	7.546	56,88											590	4.45
Гостивар	81.083	39,92					12.982	40,11	18.685	57,73							698	2.16.
Карпош	54.639	54,84	13.420	44,79											14,864 (ГРОМ)	49.61	1,678	5.60
Кичево	50.746	48,11			10.828	44,35	12.935	52,98									651	2.67
Кочани	32.972	54,62	8.681	48,20	8.697	48,29											631	3.50
Конче	2.769	78,40	1.060	48,83	1.083	49,88											28	1.29
Кратово	7.862	65,34	1.869	36,38	3.078	59,92											190	3.70
Куманово	93.986	49,23	19.468	42,07								25.587	55.30				1,218	2.63
Лозово	1.984	79,03	744	47,45	783	49,94											41	2.61
Македонска Каменица	6.735	64,87	1.865	42,69	2.228	51,00											276	6,32
Македонск и Брод	4.978	78,06			1.903	48,97						1.876	48.28				107	2.75
Ново Село	11.309	47,24	2.514	47,06	2.727	51,05											101	1.89
Охрид	52.477	59,31	13.186	42,37	16.993	54,60											941	3.02
Пехчево	4.072	71,86	1.346	46,00	1.499	51,23											81	2,77
Пробиштип	12.545	74,76	4.649	49,57	4.338	46,25											392	4.18
Радовиш	24.540	51,78	4.792	37,71	7.466	58,76											448	3.53
Ранковце	3.014	78,87	1.104	46,45	1.225	51,54											48	2.02
Ресен	16.378	53,04	4.011	46,17	4.350	50,07											326	3.75
Росоман	3.343	82,02	1.471	53,65	1.215	44,31											56	2.04

Општина	Регистрирани гласачи	Излезност (%)	Коалиција СДСМ		Коалиција ВМРО-ДПМНЕ		ДУИ		Коалиција АА/А		БЕСА		Независни		Друго		Неважечки гласови	
			Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти			Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти	Добие ни гласови	Проценти
Шуто Оризари	24.230	33,47	3.509	43,27											4,170 (ЛДП/ДОМ)	51.42	426	5.25
Старо Нагоричане	3.262	59,35	1.076	55,58											811 (ТМРО)	41.89	49	2.53
Струга	61.437	43,02					13.763	52,07	11.711	44,31							956	3.62
Студеничани	16.593	49,91					4.060	49,02							4,119 (ДПА)	49.73	103	1.24
Теарце	22.450	37,38					4.687	55,86	3.557	42,39							147	1.75
Тетово	85.577	46,01					16.542	42,02			21.591	54.84					1,238	3.14
Василево	10.688	63,33	3.306	48,84	3.332	49,22											131	1.94
Вевчани	2.075	81,83	796	46,88	856	50,41											46	2,71
Врапчиште	26.383	38,05					4.770	47,51	5.119	50,99							150	1.49
Зелениково	3.738	67,90	1.177	46,38	1.308	51,54											53	2,09
Желино	24.485	42,27					5.102	49,29			5,171	49.96					78	0.75
Град Скопје	467.373	46,49	90.662	41,72								118.792	54.67				7,843	3.61
Вкупно	1.335.556	49,65	146.813		125.663		108.342		57.502		26.762	153,618		23,964			25,418	2.89

АНЕКС II: СПИСОК НА НАБЉУДУВАЧИ ВО МИСИЈАТА НА ОДИХР ЗА НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

Краткорочни набљудувачи на МНИ на ОДИХР

Димитер	ГОДЕДЕ	Албанија
Андон	КУМЕ	Албанија
Ерион	МЕТА	Албанија
Елшан	АСГАРОВ	Азербејџан
Рамил	ИСКАНДАРЛИ	Азербејџан
Рамин	НУРАЛИЕВ	Азербејџан
Абас	ПАНАХОВ	Азербејџан
Килијан	ДЕ САГЕР	Белгија
Лоре	ХЕНС	Белгија
Бојан	ДОКИЌ	Босна и Херцеговина
Милица	МИТРОВИЌ	Босна и Херцеговина
Дијана	ТАБОРИ ДОРОВИЌ	Босна и Херцеговина
Мубера	ВУЛОВИЌ	Босна и Херцеговина
Габриела	НИКОЛОВА	Бугарија
Ивана	ВЕЈИЌ	Хрватска
Мартина	МАТУЛИКОВА	Република Чешка
Петр	ШМЕЈКЛ	Република Чешка
Лукаш	ТЕСКА	Република Чешка
Мартин	ТУШЛ	Република Чешка
Клаус Томас Мајкл	ДЕТЛЕФСЕН	Данска
Питер	ХЕЛМЕРС	Данска
Педер	ЛАРСЕН	Данска
Кирстен	ЛИНД	Данска
Хане	РОДЕН	Данска
Хане	СЕВЕРИНСЕН	Данска
Ерик	ТХАУ-КНУДСЕН	Данска
Кристина Хелена	ЈУРГЕНСОН	Естонија
Герда		
Тимоти	ДЕМЕИЛЕРС	Франција
Гијом	ЈАВУРЕЗ	Франција
Марион	ХУАНЕТ	Франција
Амандин Шарлот	МАРКЕС	Франција
Стефани	МАРШАЛ	Франција
Марин	МАТЕ	Франција
Мунир	ЗАИР	Франција
Клаус	АУЕР	Германија
Ева	КРЕЈДТ	Германија
Каи	ФРАНКЕ	Германија
Харалд	ХЕНДЕЛ	Германија
Каспар Јоханес	ХАМАХЕР	Германија
Нико	ХАЈНЕМАН	Германија
Хенри	ЈУНГ	Германија
Кристијан	КОНРАД	Германија

Изабела	ЛАУБЕР	Германија
Карла	МАРКЕРТ	Германија
Лиза Хелен	НАСЕР	Германија
Улрике	НЕУНДОРФ	Германија
Рајнхолд	ОСТЕРУС	Германија
Рајнер	ОТЕР	Германија
Косима	ПЕЈСКЕР-МЕЈЕР	Германија
Кристин	РАДОМСКИ	Германија
Мариел Вероник	РАТЕР	Германија
Клаудија	ШАФЕР	Германија
Урсула	ШУЛЦ-АБУБАКАР	Германија
Мануел	САЈФЕРТБОНИФАЦ	Германија
Стефани	СТРЕЛОКЕ	Германија
Питер	ВОГЛ	Германија
Јурген	ВАЈАНД	Германија
Ана	ФУЛОП	Унгарија
Викторија	ОЛАХ	Унгарија
Балог	ЗОЛТАН	Унгарија
Николае	ПАНФИЛ	Молдавија
Корнелиу	ПАСАТ	Молдавија
Александру	СИМОНОВ	Молдавија
Григор	СТЕГАРЕСКУ	Молдавија
Ана	ЧУПИЌ	Црна Гора
Миливоје	КРИВОКАПИЌ	Црна Гора
Марија	ЛАТКОВИЌ	Црна Гора
Леонард	ДЕН БИГЕЛАР	Холандија
Вилхелмус		
Томас	ХЕРМАНС	Холандија
Вилма	ТЕУВС	Холандија
Шарлот	ВАГЕНАР	Холандија
Даг	ХАЛВОРСЕН	Норвешка
Кристин	ХОГ	Норвешка
Карл	ПЕТЕРСЕН	Норвешка
Гент	РАМАДАНИ	Норвешка
Лана	АВАКУМОВИЌ	Србија
Марко	БРКИЌ	Србија
Вук	МАРИЧИЌ	Србија
Ана	МИХАЈЛОВИЌ	Србија
Маја	БАЛАНТ	Словенија
	СЛОБОЏАНАЦ	
Само	РУС	Словенија
Давид	КОРАЛ	Шпанија
	ХЕРНАНДЕЗ	
Исус Антонио	КОРТИВЕАС-	Шпанија
	ГУНТИН	
Хорхе	ЕСТЕВЕЗ	Шпанија
	РОДРИГЕЗ	

Мануела	РОХАС	Шпанија
	САНТИЈАГО	
Урсула	УРДИЛО ЛОРЕНЦО	Шпанија
Ева	ДАЛЕКАНТ	Шведска
Бенгт	ФРИКМАН	Шведска
Анита Микаела	ЈАРНБЕРТ	Шведска
Јохана		
Андре	НИЛЕН	Шведска
Ева	РИМСТЕН	Шведска
Хелен	РОНЕН	Шведска
Мане Олоф Оскар	ВАНГБОРГ	Шведска
Саша	АЛДЕРИСИ	Швајцарија
Фабрицио Марио	КОМАНДИНИ	Швајцарија
Џузепе		
Јохана	ЕСТЕРМАН	Швајцарија
Ханс-Питер	ПОРТМАН	Швајцарија
Халина	БАКХМАТОВА	Украина
Дина	МАРТИНА	Украина
Денис	РИБАЧОК	Украина
Серхиј	СЕРЏАН	Украина
Дебора	АЛЕКСАНДЕР	САД
Педро	АЛОНСО	САД
Марта	БАРБОСА	САД
Рикардо	КАНАВО	САД
Џон	КАВАНА	САД
Викторија	ДОНАХЈУ	САД
Меган	ДАФИ	САД
Фред	ФЕЛЕР	САД
Девонтае	ФРИЛЕНД	САД
Роберт	ФРОСТ	САД
Ребека	ГРЕАМ	САД
Ендрју	ГРИДИНСКИ	САД
Роберт	ХЕЛВИГ	САД
Мери-Маргарет	ХЕСЕ	САД
Шелиа	ЈАГАБ	САД
Оиена	ЛЕНОН	САД
Лаура	ЛОКАРД	САД
Ан	МЕРИЛ	САД
Корнелиус	НОЛЕН	САД
Фибе	ФИЛИПС-АДЕЈЕЛУ	САД
Констанс	РОБИНСОН	САД
Мери-Лин	СФЕРАЗА	САД
Џејк	СЛЕГЕРС	САД
Стивен	СМИТ	САД
Џејмс	ВЕЛОК	САД

Долгорочни набљудувачи на МНИ на ОДИХР

Газменд	АГАЈ	Албанија
Мирослав	БРОЗМАН	Република Чешка
Валдемар	УРУБА	Република Чешка
Хане	БЕНГ	Данска
Вероник	ЛАСЕРЕ-ФАЈ	Франција
Хачиг	СУКИАСИЈАН	Франција
Надја	ЈАКЛАФ- ЛАЛЕМАНД	Франција
Хилдегард	РОГЛЕР-МОХЕЛ	Германија
Мари Луиз	ФОН ХАЛЕМ	Германија
Андраш	РАДВАНСКИ	Унгарија
Филип	ПЕЈОВИЌ	Црна Гора
Дарко	ПАВЛОВИЌ	Холандија
Кина	РУСТЕН	Норвешка
Ружица	ЈОВАНОВИЌ	Србија
Сигрид Мари	АТЕРМАН	Шведска
Кристин	БЕГЕЛИН САРГЕНТИ	Швајцарија
Рафаел	БЕРГЕР	Швајцарија
Наталија	КАРЧЕНКО	Украина
Азита	РАНЏБАР	САД
Патрик	РАЈЛИ	САД

Главен тим на МНИ на ОДИХР

Тана	ДЕ ЗУЛУЕТА	Шеф на мисија	Италија
Армен	МАЗМАНЈАН		Ерменија
Марчела	МАШКОВА		Република Чешка
Каролин	ГОНТИЕ		Франција
Стефан	КРАУЗЕ		Германија
Питер	МАРОН		Ирска
Макс	БЕЈДЕР		Холандија
Малгорзата	ФАЛЕКА		Полска
Александра	ПЕШ-ОКОНСКА		Полска
Даниела	ЦАКОНУ		Романија
Кира	КАЛИНИНА		Руска Федерација
Валентина	КРЕМЕЛЕВА		Руска Федерација
Каролина	СЕМИНА		Руска Федерација
Ранко	ВУКЧЕВИЌ		Србија
Олександар	СТЕТСЕНКО		Украина
Викторија	ВИСЛОВСКА		Украина
Николас	ЈАР		САД

ЗА ОДИХР

Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОДИХР) е главната институција на ОБСЕ која им помага на земјите членки „да обезбедат целосно почитување на човековите права и основните слободи, да го почитуваат владеењето на правото, да ги промовираат начелата на демократија и (...) да ги градат, зајакнуваат и штитат демократските институции, како и да промовираат толеранција во целото општество“ (Документ од Самитот во Хелсинки од 1992 година). Ова се нарекува човекова димензија на ОБСЕ.

ОДИХР, со седиште во Варшава (Полска) е основана како Канцеларија за слободни избори на Самитот во Париз во 1990 година, а започна со работа во мај 1991 година. По една година, името на Канцеларијата беше сменето за да го одразува проширениот мандат кој ги вклучува човековите права и демократизацијата. Денес има над 150 вработени лица.

ОДИХР е водечка агенција во Европа во областа на набљудување на избори. Секоја година, таа координира и организира распоредување на илјадници набљудувачи кои вршат проценка дали изборите во регионот на ОБСЕ се спроведуваат во согласност со заложбите на ОБСЕ, другите меѓународни обврски и стандарди за демократски избори и со националното законодавство. Нејзината единствена методологија обезбедува детален увид во целиот изборен процес. Преку проекти за поддршка, ОДИХР им помага на земјите членки да ја подобрат својата изборна рамка.

Активностите за демократизација вклучуваат: владеење на правото, законодавна поддршка, демократско управување, миграција и слобода на движење и родова еднаквост. ОДИХР спроведува бројни наменски програми за помош на годишно ниво, со цел развивање демократски структури.

ОДИХР исто така им помага на земјите членки во исполнувањето на обврските за промовирање и заштита на човековите права и основните слободи во согласност со заложбите на човековата димензија на ОБСЕ. Ова се остварува преку работа со најразлични партнери за поттикнување соработка, градење капацитети и обезбедување експертиза за тематски области, вклучително и за човековите права во борбата против тероризмот, зајакнување на заштитата на човековите права на жртвите на трговија со луѓе, едукација и обука за човекови права, следење на човековите права и известување, како и човековите права и безбедноста на жените.

На полето на толеранцијата и недискриминацијата, ОДИХР им обезбедува поддршка на земјите членки во зајакнувањето на нивниот одговор кон злосторствата од омраза и инцидентите на расизам, ксенофобија, антисемитизам и други форми на нетолеранција. Активностите на ОДИХР поврзани со толеранцијата и недискриминацијата се насочени кон следниве области: законодавство; обука за спроведување на законот; следење, известување и постапување по злосторства и инциденти мотивирани од омраза; како и едукативни активности за промовирање на толеранција, почит и заемно разбирање.

ОДИХР ги советува земјите членки во врска со нивните јавни политики за Ромите и Синтите. Промовира градење на капацитети и поврзување на заедниците на Ромите и Синтите и охрабрува учество на претставниците на Ромите и Синтите во органите за креирање на јавните политики.

Сите активности на ОДИХР се спроведуваат во тесна координација и соработка со земјите членки на ОБСЕ, институциите и теренските операции на ОБСЕ, како и со други меѓународни организации.

Повеќе информации се достапни на интернет страницата на ОДИХР (www.osce.org/odihr).